

Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA

VIADRINA 2014

Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA

VIADRINA 2014

Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA Viadrina 2014

Cele i priorytety działania zostały zatwierdzone przez Zarządy obu Stowarzyszeń podczas posiedzenia w dniu 6.03.2013, we Frankfurcie nad Odrą

Zarząd Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu „Pro Europa Viadrina”:

Tadeusz Jędrzejczak (Prezydent Gorzowa Wielkopolskiego), Michał Deptuch (Burmistrz Miasta i Gminy Sulęcín), Józef Kruczkowski (Starosta Powiatu Gorzowskiego), Andrzej Zabłocki (Burmistrz Miasta i Gminy Witnica), Krystyna Pławska (Wójt Gminy Bogdaniec), Stanisław Chudzik (Wójt Gminy Santok)

Zarząd Stowarzyszenia Mittlere Oder e.V.:

Dr. Martin Wilke (Nadburmistrz Frankfurtu nad Odrą), Gernot Schmidt (Starosta Powiatu Märkisch Oderland), Dr. Ilona Weser (Zastępca Starosty ds. Edukacji, Zdrowia i Spraw Socjalnych w powiecie Oder-Spree), Guido Weiß (kierownik działu finansowo-administracyjnego, Izba Przemysłowo-Handlowa Ostbrandenburg), Christoph Bruckhoff (Superintendent), Jörg Schröder (Burmistrz Seelow)

Grupa Robocza ds. Koncepcji Rozwoju i Działania (strona polska):

Dawid Gierkowski, Przemysław Karg, Zygfryd Kamilewicz, Krzysztof Karwatowicz, Justyna Łotecka, Stanisław Owczarek, Marta Szlachta, Agnieszka Żurawska-Tatała

Grupa Robocza ds. Koncepcji Rozwoju i Działania (strona niemiecka):

Rafał Borowiak, Roman Durski, Hanna Gläsmar, Sebastian Jarantowski, Bärbel Jegorow, Bärbel Kermas, Guido Noack, Rüdiger Rietzel, Wolfgang Rump, Rainer Schinkel, Jörg Schleinitz, Jörg Thoma

Redakcja: Krzysztof Szydłak, Toralf Schiwietz

Współpraca: Katarzyna Garncarz, Elżbieta Karmazyn, Armand Adamczyk, Piotr Boboryk, Marcin Guła, Matthias Menz

Mapy: Jörn Lenz (Regionale Planungsstelle Oderland-Spree)

Layout/druk: SONAR Sp. z o.o., 66-400 Gorzów Wlkp., ul. Kostrzyńska 89, tel. +48 (0) 95 7250 335, www.sonar.pl

Tłumaczenia: Pro Lingua Grzegorz Załoga

Korekta: Dorota Poślednia

© Euroregion PRO EUROPA VIADRINA

Wydawca:

Stowarzyszenie Gmin Polskich
Euroregionu „Pro Europa Viadrina”
ul. Nowa 5
PL 66-400 Gorzów Wlkp.
Tel.: +48 (0) 95-73584-47
Fax: +48 (0) 95-73584-61
E-mail: info@euroregion-viadrina.pl

Mittlere Oder e.V.

Holzmarkt 7
D 15230 Frankfurt (Oder)
Tel.: +49 (0) 335-66 594-0
Fax: +49 (0) 335-66 594-20
E-mail: info@euroregion-viadrina.eu

ISBN: 978-83-927041-0-2

Publikacje, w tym fragmentów, tylko za zgodą wydawcy.

Gorzów Wlkp. / Frankfurt (Oder) czerwiec 2013

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013,
Fundusz Małych Projektów i Projekty Sieciowe Euroregionu Pro Europa Viadrina oraz z budżetu państwa
„Pokonywać granice poprzez wspólne inwestowanie w przyszłość”

SPIS TREŚCI

Przedmowa	7
1. Uwagi wstępne	9
2. Struktura przestrzenna	11
2.1. Położenie i powierzchnia	11
2.2. Podział administracyjny	15
2.3. Wykorzystanie terenów	15
2.4. Przyroda i krajobraz	16
3. Ludność	19
3.1. Rozwój demograficzny	19
3.2. Społeczeństwo obywatelskie	22
4. Gospodarka	23
4.1. Rynek pracy i zasoby ludzkie	23
4.2. Rozwój gospodarczy	25
5. Infrastruktura i usługi publiczne	31
5.1. Infrastruktura techniczna	31
5.2. Infrastruktura społeczna	34
6. Współpraca polsko-niemiecka	39
7. Analiza słabych i mocnych stron (SWOT)	43
8. Cele i priorytety działań	47
9. Wskazówki dotyczące realizacji	53
10. Literatura	57
11. Aneks	61

AKT ZAŁOŻYCIELSKI

Stowarzyszenie Gmin Lubuskich, Związek Gmin Gorzowskich
oraz Stowarzyszenie Środkowa Odra potwierdzają uroczystym
podpisem przystąpienie do
EUROREGIONU PRO EUROPA VIADRINA

Rogi, dnia 21 grudnia 1993 roku

Rogi, am 21. Dezember 1993

GRÜNDUNGSURKUNDE

Die Vereine »Mittlere Oder e.V.«, »Lubuser Gemeinden«
und der Verband »Gorzower Gemeinden« bestätigen
mit der feierlichen Unterzeichnung dieser Urkunde
den Zusammenschluß zur
EUROREGION PRO EUROPA VIADRINA

Verein der
Lubuser Gemeinden

Stowarzyszenie
Gmin Lubuskich

Ryszard Bodziński
Vorsitzender
Przes

Verband der
Gorzower Gemeinden

Związek
Gmin Gorzowskich

Lech Marek Gorywoda
Vorsitzender
Przewodniczący

Verein
Mittlere Oder e.V.

Stowarzyszenie
Środkowa Odra

Wolfgang Pohl
Vorsitzender
Przewodniczący

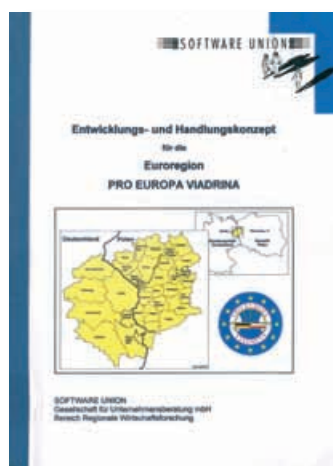
PRZEDMOWA

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA jest jednym z czterech euroregionów, które założono w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. na granicy polsko-niemieckiej. W dniu 21.12.1993 r., na zamku w Rogach pod Gorzowem Wlkp., przewodniczący trzech stowarzyszeń tworzących Euroregion podpisali umowę o utworzeniu Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA.

Utworzenie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA poprzedziło wiele rozmów przedstawicieli władz państwowych i samorządowych w regionie przygranicznym. Równolegle do tych rozmów firma konsultingowa opracowała we współpracy z licznymi partnerami z regionu pierwszą Koncepcję Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA. Ten przedstawiony w październiku 1993 r. dokument stanowił w kolejnych latach podstawę funkcjonowania Euroregionu, jak również bazę do wykorzystania europejskich środków pomocowych z programów INTERREG i PHARE-CBC.

Niniejsza czwarta Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA „Viadrina 2014” nawiązuje z jednej strony do Koncepcji Rozwoju i Działania z 1993, 1999 i 2006 r., z drugiej strony uwarunkowania polityczne między Polską a Niemcami, cele Unii Europejskiej, sytuacja społeczna i gospodarcza samorządów Euroregionu uległy w ciągu tych 20 lat ogromnym zmianom. Chociażby wstąpienie Polski do UE, likwidacja kontroli granicznych i otwarcie rynku

pracy spowodowały właśnie w ostatnich latach znaczące ułatwienia dla współpracy transgranicznej. Istniejące już od dziesięcioleci lub też nawiązane w ostatnich 20 latach partnerstwa między instytucjami samorządowymi, organizacjami lub innymi inicjatywami społecznymi zintensyfikowały w odczuwalny sposób swą współpracę. Zrealizowano liczne projekty, przeprowadzono tysiące spotkań z dziesiątkami tysięcy uczestników. Szczególnym wyrazem tego, co zostało osiągnięte jest chociażby to, że np. koncepcja działań „Wykorzystanie infrastruktury granicznej – nowe funkcje”, którą postawiliśmy sobie za zadanie jeszcze w 2006 r., nie odgrywa dziś już roli, gdyż w następstwie przystąpienia Polski do Układu z Schengen wiele elementów infrastruktury przejść granicznych zostało już rozebranych. Ostatnie widoczne przeszkody we współpracy transgranicznej zniknęły lub też zmieniono ich wykorzystanie, zwiększone zostały możliwości transgranicznej mobilności mieszkańców obu stron Odry. Wizyta po drugiej stronie stała się w międzyczasie czymś normalnym w codziennym życiu wielu mieszkańców naszego Euroregionu. Niemniej jednak także w 20 roku swego istnienia nasz Euroregion stoi przed niemałymi wyzwaniem. Znajdując się w regionie zdominowanym przez obszary wiejskie, niemal wszystkie samorządy borykają się z trudną sytuacją budżetową. Dodatkowo odczuwalne są znaczące skutki coraz silniejszych zmian demograficznych związanych zwłaszcza ze zmniejszaniem się liczby lud-

ności oraz starzeniem się społeczeństwa po polskiej i niemieckiej stronie. Na tle tych zmian należało zatem zaktualizować Koncepcję Rozwoju i Działania Euroregionu.

Obydwa Stowarzyszenia stworzyły w 2012 r. podwaliny tych działań, uzgadniając wspólny tryb postępowania. W rezultacie zebrano i przeanalizowano informacje podstawowe, koncepcje i plany. Co miesiąc odbywały się liczne uzgodnienia pomiędzy biurami Euroregionu, ankiety wśród osób działających w samorządach i stowarzyszeniach, polsko-niemieckie warsztaty oraz spotkania obydwu Zarządów. Niniejsza zaktualizowana Koncepcja Rozwoju i Działania przedstawia obecną sytuację we współpracy transgranicznej, określa silne i słabe strony, szanse i zagrożenia, wskazuje nadal obowiązujące i nowe cele, jak również koncentruje się na konkretnych działaniach na rzecz Euroregionu.

Szczególną uwagę poświęcono procesowi wdrażania Koncepcji. Koncepcja Rozwoju i Działania „Viadrina 2014” ma spełniać dwie funkcje: ma poddać analizie istniejącą sytuację Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA i jednocześnie stanowić przewodnik przyszłego wspólnego rozwoju. Chodzi przy tym o otwarty plan, którego realizacja umożliwi na bieżąco uwzględnianie wyników innych opracowań. Proponowane cele i działania powinny być rozwijane do konkretnych projektów i przedsięwzięć przy włączeniu członków Euroregionu, względnie innych uczestników, i w następstwie realizowane. W procesie wdrażania uwzględnione zostaną także koncepcje rozwoju sąsiadujących Euroregionów, województwa lubuskiego i kraju związkowego Brandenburgia.

„Viadrina 2014” będzie również regionalną, merytoryczną podstawą do współudziału Euroregionu przy tworzeniu Programu Operacyjnego w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej w okresie programowania 2014-2020.

Obydwa Zarządy Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA świadomie nie zleciły wykonania Koncepcji Rozwoju i Działania „Viadrina 2014” doradcom zewnętrznym. W roku 2012 Zarządy obu stowarzyszeń tworzących Euroregion powołały Grupę Roboczą, mającą na celu aktualizację Koncepcji Rozwoju i Działania oraz wypracowanie wspólnej strategii. Ta decyzja miała – podobnie jak w 2006 r. – umożliwić bardziej efektywne wykorzystanie istniejących w Euroregionie kompetencji i zasobów. Obecna Koncepcja Rozwoju i Działania jest zatem wynikiem intensywnej wymiany i dialogu wewnątrz Euroregionu.

Opracowanie koncepcji „Viadrina 2014” własnymi siłami w znacznej mierze zmobilizowało endogenne potencjały Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA i wykazało szerokie spektrum jego możliwości rozwoju. Członkowie obu stowarzyszeń tworzących nasz Euroregion, instytucje regionalne i eksperci oraz pracownicy instytucji podległych krajowi związkowemu Brandenburgia i województwa lubuskiego w różnorodny sposób wspierali opracowanie obecnej Koncepcji Rozwoju i Działania. W tym miejscu chcielibyśmy wszystkim serdecznie podziękować za ich wsparcie.

Od momentu założenia Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA na bazie wspólnej Koncepcji Rozwoju i Działania powstała silna sieć kontaktów transgranicznych oraz zrealizowano liczne projekty dla dobra regionu. Również w kolejnych latach celem współpracy, dla rozwoju której została opracowana niniejsza Koncepcja Rozwoju i Działania, pozostaje wspieranie wspólnej tożsamości regionalnej oraz wzmacnianie siły gospodarczej naszego obszaru przygranicznego. Przy czym należy opierać się na tym, co już osiągnięto, intensyfikować współpracę partnerską, a z powstałych synergii tworzyć kolejne potencjały.

Tadeusz Jędrzejczak

Przewodniczący
Stowarzyszenia Gmin Polskich
Euroregionu „Pro Europa Viadrina”

Prezydent Miasta Gorzowa Wielkopolskiego

dr Martin Wilke

Przewodniczący
Stowarzyszenia Mittlere Oder e.V.

Nadburmistrz Frankfurtu nad Odrą

Gorzów Wlkp. / Frankfurt nad Odrą, czerwiec 2013 r.

Koncepcja Rozwoju i Działania (KRD) stanowi średnioterminową podstawę działania dla transgranicznej współpracy obydwu Stowarzyszeń Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA. Obecna, czwarta Koncepcja dotyczy okresu od 2014 do 2020 r. Sformułowanie celów i w konsekwencji koncepcji działań w dążeniu do ich realizacji wymagało ustalenia i analizy istotnych informacji podstawowych dotyczących Euroregionu. Już na początku wspólnego procesu uzgodnień uczestnicy stwierdzili, że można opierać się na stwierdzeniach poprzednich koncepcji. Tym samym przeanalizowano

istotne dla współpracy transgranicznej podstawowe informacje dotyczące obszaru, ludności i społeczeństwa, gospodarki i infrastruktury Euroregionu w aspekcie sytuacji, tendencji, silnych i słabych stron, a następnie zaktualizowano cele i priorytety działań.

W rezultacie procesu uzgodnień, do którego obydwie Stowarzyszenia włączyły oprócz swych członków także inne liczne podmioty i ekspertów, szczególną uwagę poświęca się również przyszłemu procesowi wdrażania Koncepcji.

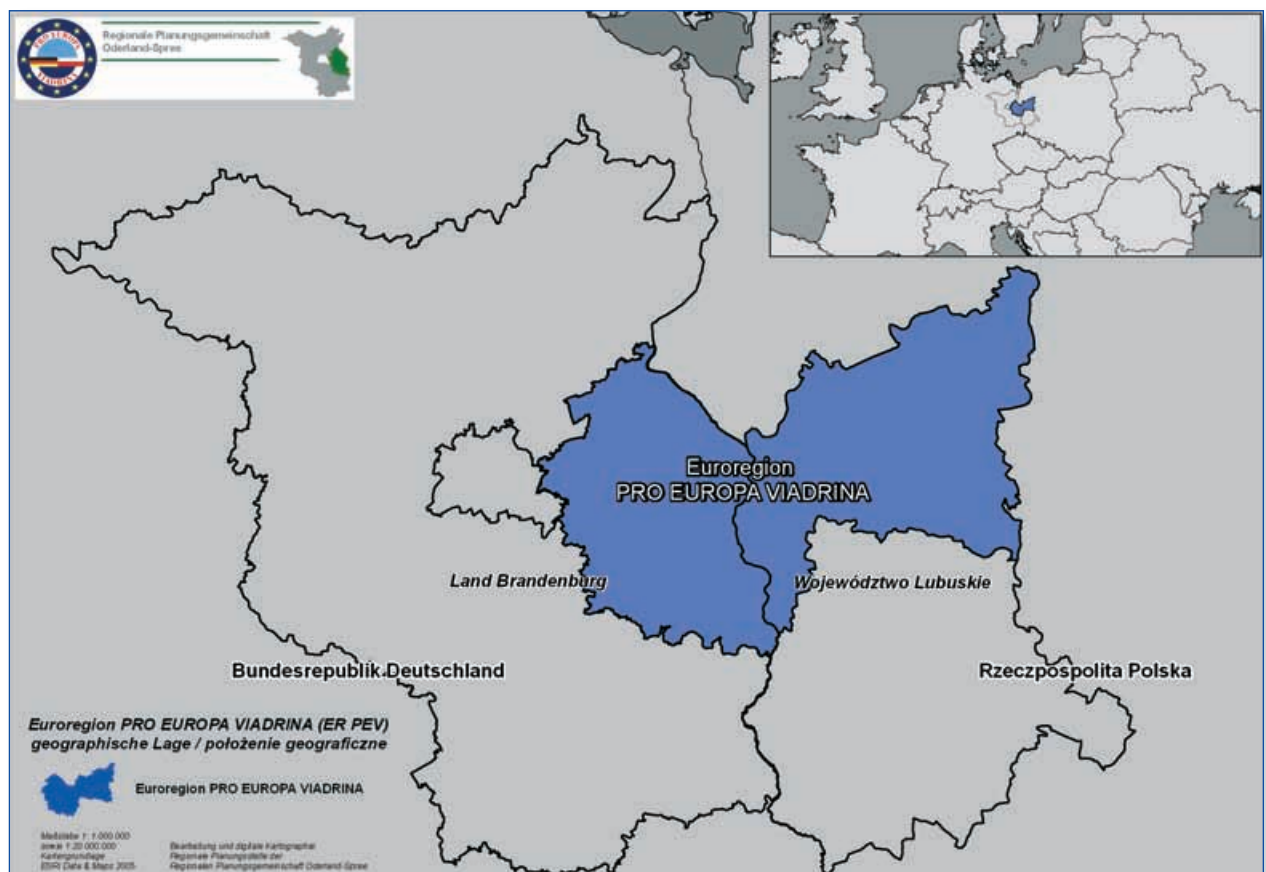
STRUKTURA PRZESTRZENNA

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA jest jednym z czterech euroregionów leżących wzdłuż granicy polsko-niemieckiej. Sąsiaduje on na północy z Euroregionem POMERANIA, a na południu z Euroregionem Sprewa–Nysa–Bóbr. W poniższej części rozdziału przedstawione są podstawowe dane dotyczące struktury przestrzennej Euroregionu w celu scharakteryzowania ogólnych warunków ramowych dla stwierdzeń poczynionych w niniejszej koncepcji.

2.1.

POŁOŻENIE I POWIERZCHNIA

W przeważającej części zdominowany przez obszary wiejskie Euroregion PRO EUROPA VIADRINA położony jest na wschodzie kraju związkowego Brandenburgia po stronie niemieckiej i w północnej części województwa lubuskiego po stronie polskiej. Rozciąga się on między metropoliami: Berlinem na zachodzie, Szczecinem na północy i Poznaniem na wschodzie.

Ryc. 1: Położenie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: RPG (2013)

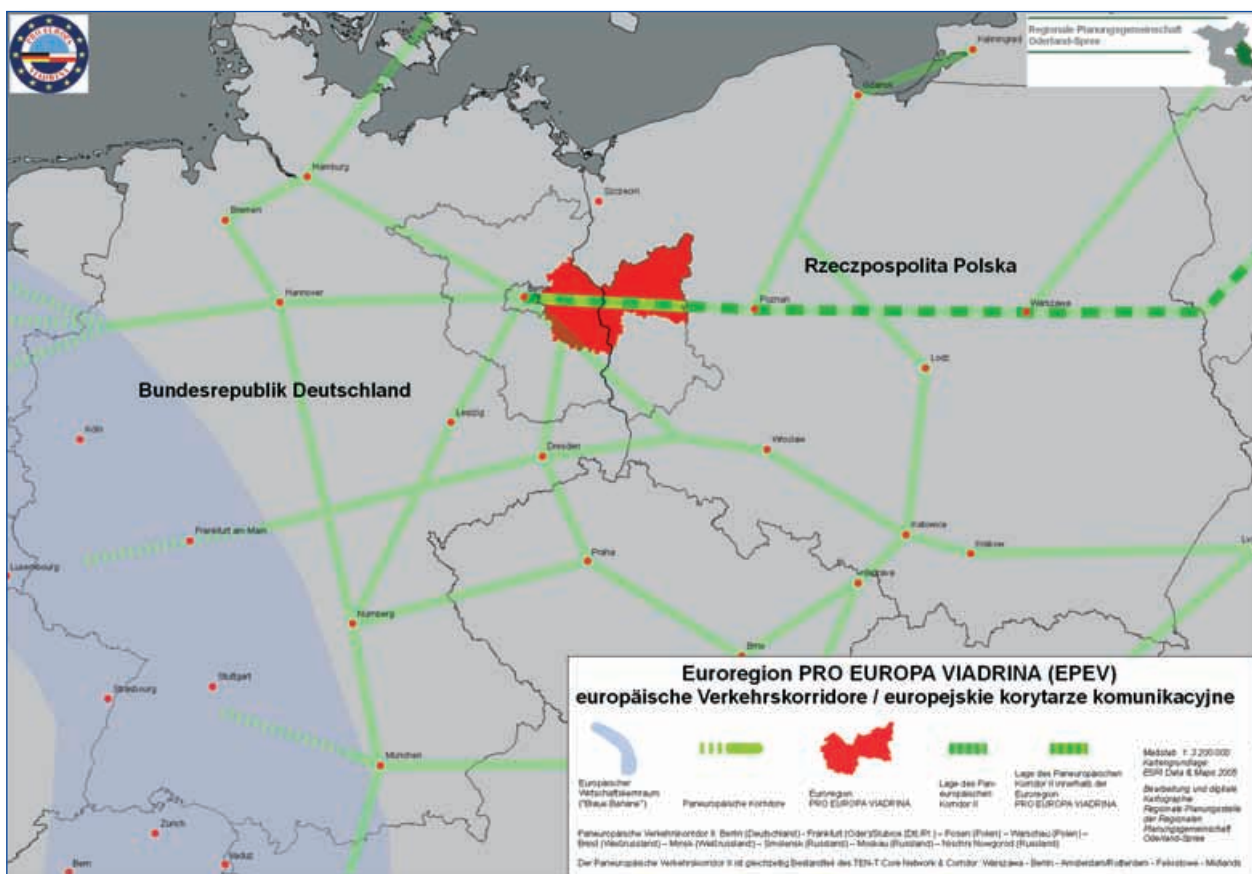
Obydwie części Euroregionu łączy Odra, która na długości około 150 km stanowi dominującą cechę regionu. Środek nurtu Odry jest zarazem granicą polsko-niemiecką. Rozciągłość Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA na linii północ-południe wynosi około 120 km, a na linii wschód-zachód około 160 km.

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA leży bezpośrednio przy przyszłym II Korytarzu Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), który ze względu na przewidywalnie narastające natężenie potoków transportu kolejowego, drogowego lub wodnego zyskuje na znaczeniu również dla naszego euroregionu. Istniejąca poza tym różnorodność krajobrazowa, społeczna i gospodarcza Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA, bliskość wspomnianych metropolii oraz połączenie z II Korytarzem TEN-T skrywają liczne potencjały, których wykorzystanie będzie wspierało transgraniczny rozwój gospodarczy regionu i pozytywnie wpływało na dalszą integrację euroregionu. Cele i priorytety działań

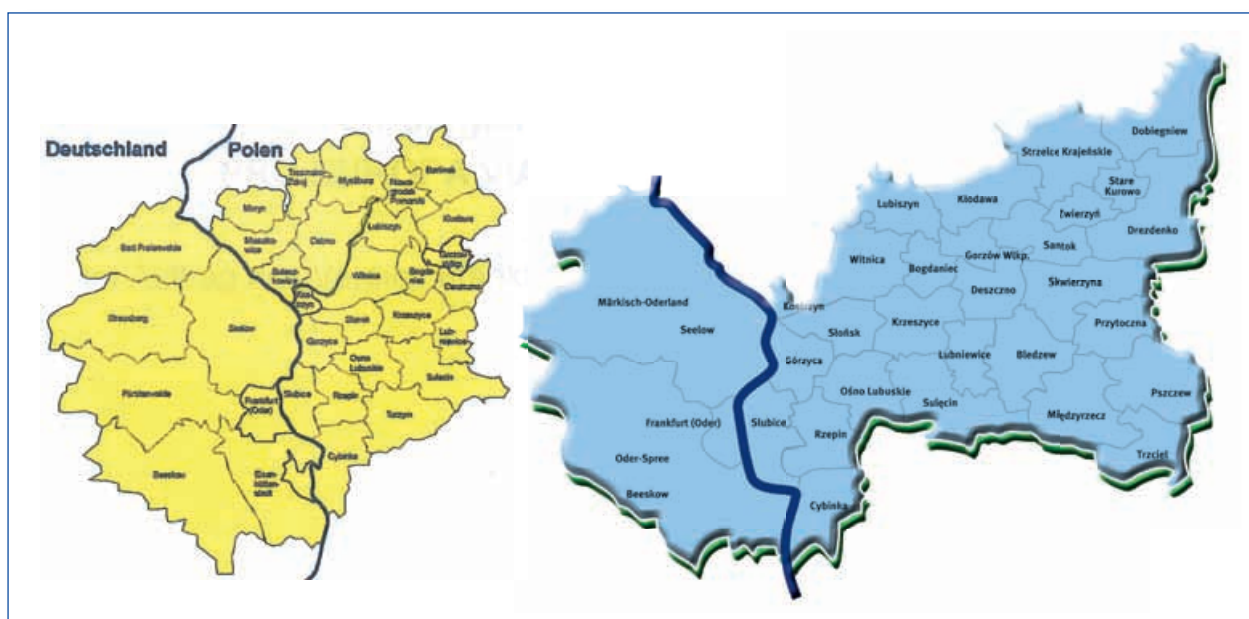
niniejszej Koncepcji „Viadrina 2014” opierają się właśnie na tym.

Obszar Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA ulegał od czasu jego powstania w 1993 r. silnym i dynamicznym zmianom.

Zmiany po stronie niemieckiej były raczej nieznaczne i spowodowane reformami terytorialnymi powiatów w latach dziewięćdziesiątych XX w. I tak Związek Gmin – Amt łącznie z miastem Lieberose i gminą Wernsdorf przypisano do powiatu Dahme-Spreewald. Na obszarze powiatu Marchijskie Nadodrze (Märkisch-Oderland) gmina Tiefensee przyłączona została do miasta Werneuchen i należy dziś do powiatu Barnim. Na liczbę ludności i powierzchnię nie miało natomiast wpływu przypisanie gminy Rüdersdorf z ówczesnego powiatu Fürstenwalde do dzisiejszego powiatu Marchijskie Nadodrze w wyniku reformy terytorialnej z 1993 r., ponieważ zmiana ta dokonała się na obszarze Euroregionu. Ostatnia tego rodzaju modyfikacja nastąpiła pod

Ryc 2: Włączenie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w transeuropejski II Korytarz (TEN-T); Źródło: RPG (2012)

Ryc 3: Obszar Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w roku 1993 i 2006; Źródło: KRD (1993), KRD (2007)

koniec 2008 r., kiedy to gmina Hohensaaten włączona została do miasta Bad Freienwalde i w związku z tym należy teraz do powiatu Marchijskie Nadodrze.

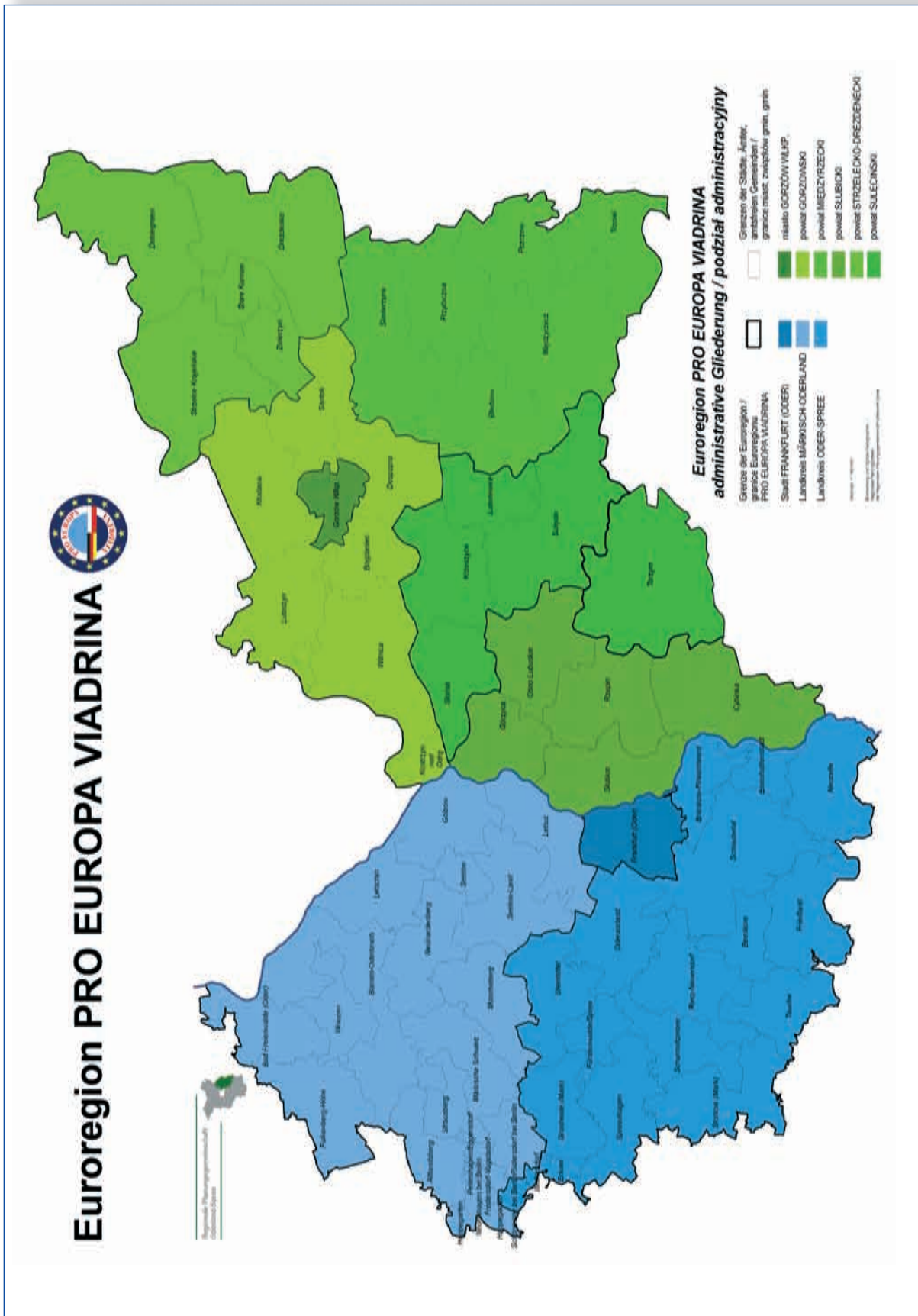
Bardziej dynamicznie przebiegały w ciągu ostatnich 20 lat zmiany po stronie polskiej, do tego stopnia, że trudno jest porównywać obszar dzisiejszy z obszarem z 1993 r. Efektem wprowadzonej w 1999 r. reformy ustrojowej kraju było m.in. nowe usytuowanie obszarów transgranicznych. Wszystkie istniejące obecnie na granicy polsko-niemieckiej euroregiony powstawały przed wprowadzeniem nowego podziału terytorialnego kraju. W starym podziale terytorialnym Euroregion PRO EUROPA VIADRINA skupiał przede wszystkim gminy z byłego województwa gorzowskiego. Reforma administracyjna kraju przeprowadzona w roku 1999 zmieniła przynależność wojewódzką m.in. gmin: Choszczno, Drawno, Myślibórz, Barlinek, Boleszkowice, Krzęcin, Bierzwnik. Gminy te, poszukując bliższych związków ze strukturami administracyjnymi działającymi na terenie województwa zachodniopomorskiego, w skład którego weszły, wystąpiły ze Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu „Pro Europa Viadrina”. W wyniku istotnego zmniejszenia liczby województw (z 49 do 16), ponownego wprowadzenia powiatów jako jednostek samorządowych (od 1975 r. powiaty nie istniały jako

jednostki terytorialne) i związanego z tym przyporządkowania gmin do nowo utworzonych powiatów, zmianie uległa również struktura jednostek terytorialnych na pograniczu. W następstwie tej reformy terytorialnej powstały województwo lubuskie i m.in. również powiaty tworzące dzisiejszy obszar polskiej części Euroregionu. Z wyjątkiem gminy Torzym do Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA należą dziś wszystkie gminy wszystkich pięciu powiatów podregionu gorzowskiego.

W związku z tym aktualna analiza informacji podstawowych wymagała w celu zapewnienia racjonalności i porównywalności danych dużego nakładu czasu. Punkt wyjściowy podjętych porównań stanowi dzisiejszy obszar Euroregionu. Do odpowiednich porównań zastosowanie mają dane z lat ubiegłych, podstawą których był porównywalny zakres terytorialny.

Łączna powierzchnia Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA wynosi obecnie około 10 200 km², z których 5700 km² znajduje się po stronie polskiej a 4500 km² po stronie niemieckiej.

Tym samym niemiecka część Euroregionu stanowi około 15% powierzchni kraju związkowego Brandenburgia, a polska część około 41% powierzchni województwa lubuskiego.

Ryc 4: Podział administracyjny Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: RPG (2013)

2.2.

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA obejmuje po polskiej stronie obszar 28 gmin województwa lubuskiego połączonych w pięciu powiatach. Wśród tych 28 gmin znajduje się 13 gmin miejsko-wiejskich i 13 gmin wiejskich, jedna gmina miejska oraz jedno miasto na prawach powiatu.

Obszar po stronie niemieckiej składa się z miasta na prawach powiatu Frankfurt nad Odrą oraz powiatów Marchijskie Nadodrze (Märkisch-Oderland) i Odra-Sprewa (Oder-Spree). Obydwa powiaty składają się łącznie z 13 związków gmin (Amt), 12 gmin samodzielnych i 12 miast.

Podział administracyjny Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA przedstawia szczegółowo mapka poglądowa.

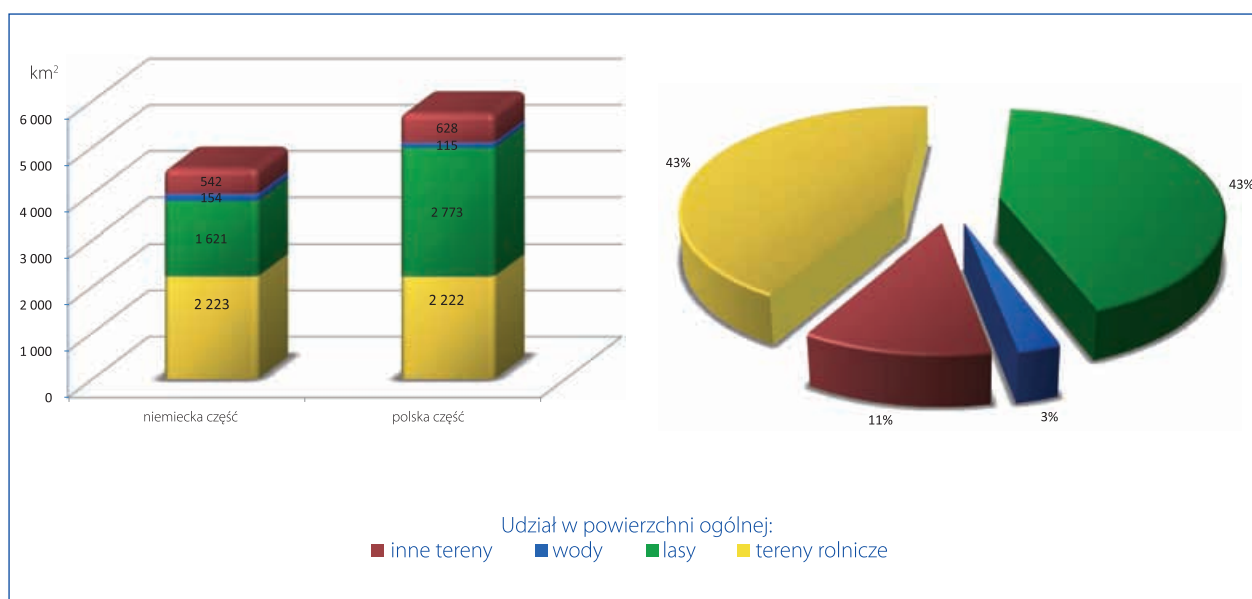
2.3.

WYKORZYSTANIE TERENÓW

Jak wynika z zamieszczonych niżej wykresów wykorzystanie terenów w Euroregionie zdominowane jest przez rolnictwo i leśnictwo. Charakterystyczne jest,

że po stronie niemieckiej niemal połowa powierzchni wykorzystywana jest rolniczo, a po stronie polskiej – leśniczo. Przy 3% udziale w powierzchni można mówić o bogactwie wód – składają się na nie głównie Odra i Warta oraz setki jezior. Obydwie rzeki cechują powracające corocznie zjawiska wezbrań i niedoboru wód i wymagają one szczególnych środków zaradczych w zakresie ochrony przeciwpowodziowej. Około 11% powierzchni zajmują tereny osadnicze i komunikacyjne. W wyniku przeprowadzonych ankiet istniejąca oferta terenów przemysłowych oceniona została pod względem ilościowym jako wystarczająca. Niekiedy niezbędne są zmiany jakościowe w celu sprostania konkretnym potrzebom inwestorów.

Spektrum wykorzystania terenów jest już w Euroregionie bardzo szerokie, sięga ono od konwencjonalnego rolnictwa, leśnictwa i rybactwa poprzez rolnictwo ekologiczne po związane z terenem obszary działalności w dziedzinie ochrony zdrowia (np. uzdrowiska), wypoczynek, turystyka i pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych. W kontekście współpracy transgranicznej wynikają stąd kolejne szanse i potencjały. I tak doświadczenia, które podmioty w regionie zebrały w tych dziedzinach, wykorzystane mogą zostać do wymiany i transferu know-how na inne obszary. Ponadto ważne jest, by istniejącą w Euroregionie wiedzę wykorzystać do edukacji ekologicznej np. dzieci i młodzieży, do kształcenia i podnoszenia kwalifikacji pracowników lubopracowywaniakolejnychtransgranicznych ofert np. w dziedzinie turystyki przyrodniczej i zdrowia. Stowa-

Ryc 5: Struktura wykorzystania terenów na obszarze Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: Stadt Frankfurt (Oder)(2011), Landkreis Oder-Spree (2010), Landkreis Märkisch-Oderland (2012), Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2012)

rzyszenia tworzące Euroregion przykładają dużą wagę do utrzymania istniejącej wysokiej jakości życia, wynikającej m.in. ze zróżnicowanego i posiadającego bogatą historię krajobrazu kulturowego Euroregionu.

Z rodzaju, zakresu i podziału wykorzystania terenów wynikają potencjały dla współpracy transgranicznej, m.in. w dziedzinach turystyki, edukacji, energetyki alternatywnej i rolnictwa ekologicznego.

2.4.

PRZYRODA I KRAJOBRAZ

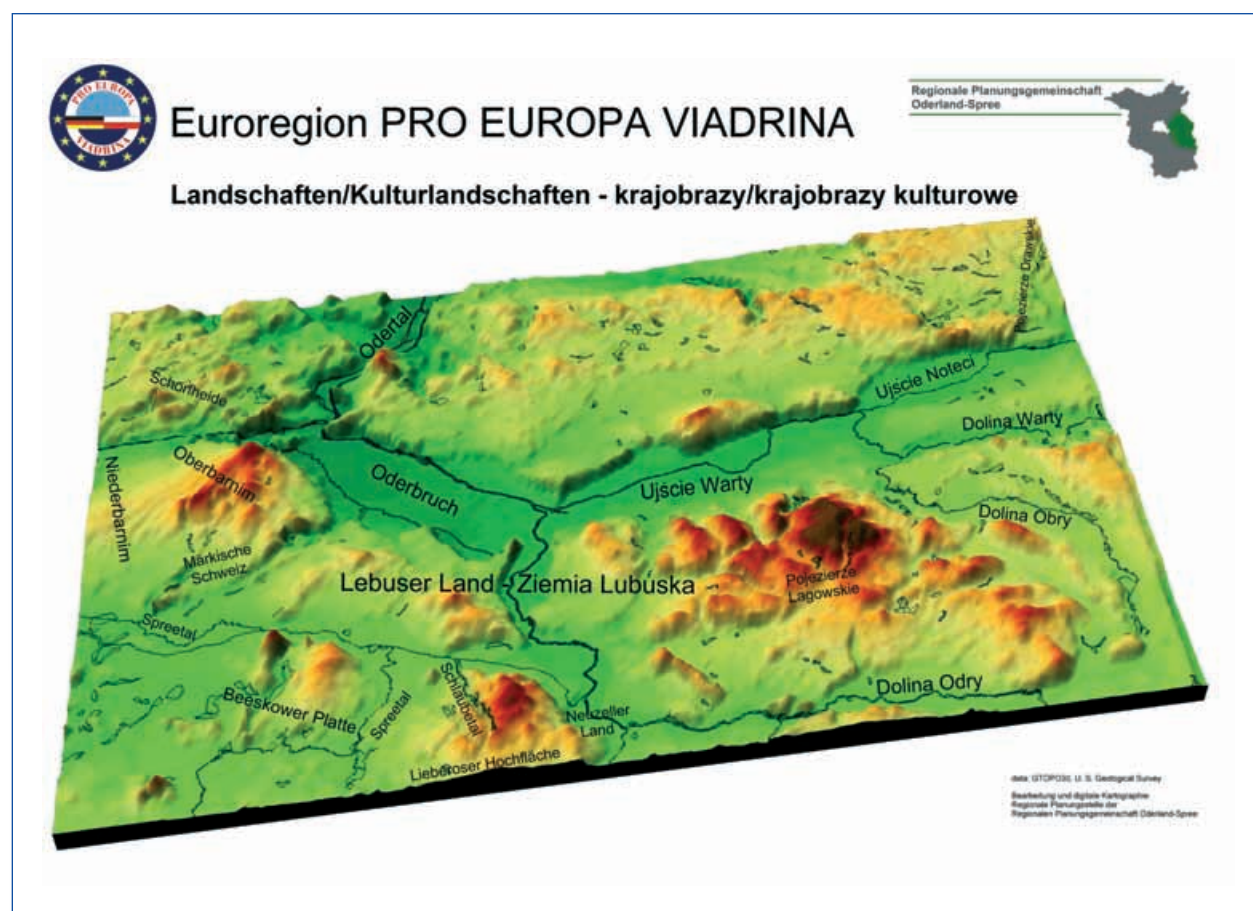
Krajobraz Euroregionu ukształtowany został w okresie lodowcowym około 12 000 lat temu i ma stosunkowo bogatą rzeźbę terenu przy maksymalnej wysokości wzniesień około 180 m n.p.m. W rezultacie prowadzonego osadnictwa i wykorzystania przez ludzi ziemi powstały wywołujące poczucie tożsamości krajobrazy kulturowe, np. Ziemia Lubuska, Dolina Odry i Warty. Abstrahując od zmian demograficznych, region

disponuje funkcjonalnymi strukturami wiejskimi i miejskimi, wzbogacającymi często krajobraz zabytkowymi budowlami.

Różnorodność krajobrazowa obejmuje obok osiedli półnaturalne wody, łągi i lasy, wykazujące bogactwo gatunków, stoki Doliny Odry i bogatą strukturę półotwartych krajobrazów żyzne pola i lasy. W połączeniu z rzeźbą geomorfologiczną kształtują one typowy krajobraz kulturowy.

Przyroda i krajobraz Euroregionu charakteryzują się istotną różnorodnością i cechami mającymi często znaczenie w skali Europy, duża część terenów posiada więc status obszarów chronionych. Poniżej wymieniono duże obszary chronione leżące w całości lub w przeważającej części w Euroregionie:

- Park Narodowy i Park Krajobrazowy Ujście Warty (28 500 ha),
- Drawieński Park Narodowy (11 300 ha),
- Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy (23 900 ha),
- Krzesiński Park Krajobrazowy (8500 ha),
- Łagowsko-Sulęciński Park Krajobrazowy (5000 ha),
- Pszczewski Park Krajobrazowy (12 200 ha),

Ryc. 6: Krajobrazy kulturowe w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: RPG (2013)

- Park Przyrodniczy Dahme–Heideseen (59 000 ha),
- Park Przyrodniczy Szwajcaria Marchijska (Märkische Schweiz) (20 400 ha),
- Park Przyrodniczy Dolina Schlaube (Schlaubetal) (22 500 ha).

Ponadto następujące duże obszary chronione zachodzą w niewielkim stopniu lub graniczą bezpośrednio z obszarem Euroregionu:

- Park Narodowy Dolina Dolnej Odry (Unteres Oderetal) (10 600 ha),
- Rezerwat Biosfery Schorfheide-Chorin (130 000 ha),
- Rezerwat Biosfery Spreewald (47 500 ha),
- Cedyński Park Krajobrazowy (30 800 ha),
- Gryżynski Park Krajobrazowy (2700 ha).

Oprócz dużych obszarów chronionych istnieje wiele innych obszarów chronionych według prawa narodowego (np. rezerваты przyrody, rezerваты krajobrazu) i obszary Natura 2000 (obszary siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOOS) i Europejska Dyrektywa Ptasia (Special Protected Areas – SPA), Obszary Specjalnej Ochrony

Ptaków (OSOP)), posiadające zwłaszcza w bezpośredniej bliskości Odry znaczenie transgraniczne i funkcjonujące w ścisłym związku ze sobą dla zachowania biocenoz. I tak Odra z ponad 40 gatunkami ryb wykazuje ogromną różnorodność, a co roku w zimie ponad 150 000 nordyckich gęsi zatrzymuje się na odpoczynek w Dolinie Warty, wykorzystując również miejsca odpoczynku po stronie niemieckiej.

Obszary chronione wyznaczone są na łącznie około 35-40% całkowitej powierzchni Euroregionu. W województwie lubuskim stanowią one 39% powierzchni, co stawia je pod tym względem na pierwszym miejscu wśród trzech województw zachodniej Polski.

W wyniku dużego zasięgu terytorialnego obszarów chronionych występuje z jednej strony ciągły potencjał konfliktu między celami użytkowania i ochrony terenów. Z drugiej strony przyroda i krajobraz stwarzają jednak szczególne możliwości do rozbudowy ofert edukacyjnych, rekreacyjnych i turystycznych. Wynika z tego duże zapotrzebowanie na rozwój ofert, informacji, komunikacji i edukacji.

Fot.: Toralf Schiwietz (EPEV)

Fot.: Piotr Chara

Fot.: Piotr Chara

3. LUDNOŚĆ

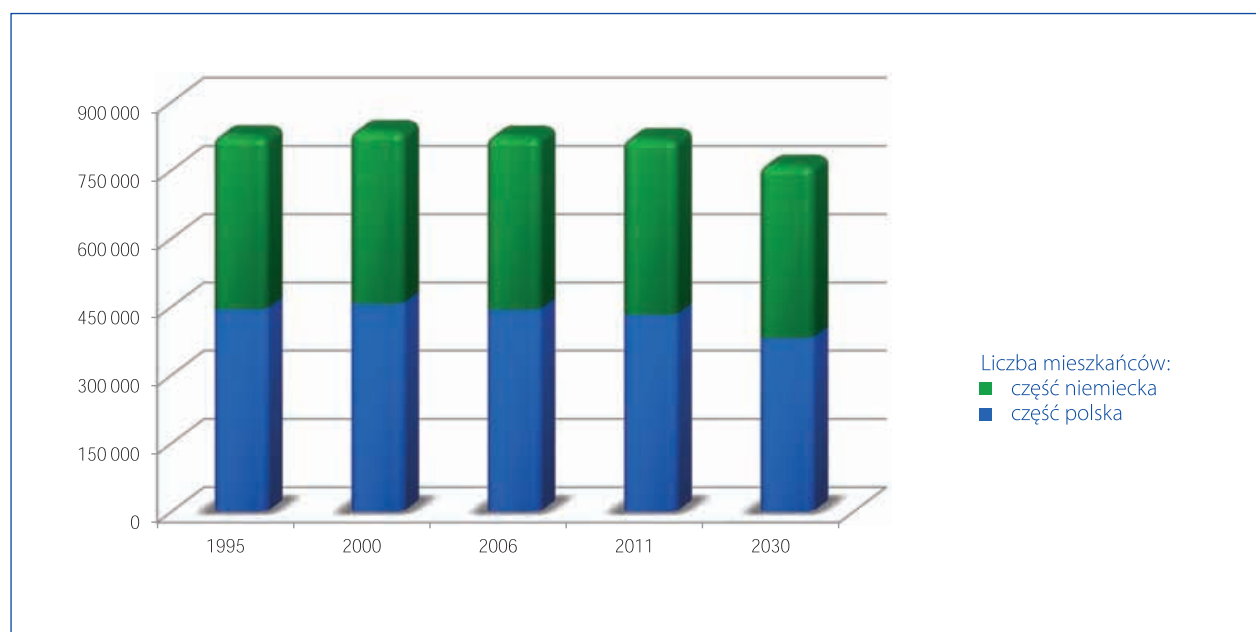
Ludność kraju związkowego Brandenburgia wynosi około 2,5 mln mieszkańców przy gęstości zaludnienia wynoszącej 85 mieszkańców na km². W niemieckiej części Euroregionu gęstość zaludnienia wynosi 95 osób na km² i jest nieco wyższa niż średnia dla Brandenburgii. Liczba ludności w województwie lubuskim wynosi nieco ponad 1 mln. W województwie lubuskim gęstość zaludnienia wynosząca 73 osoby na km² jest nieco wyższa od gęstości zaludnienia w polskiej części Euroregionu wynoszącej 67 mieszkańców na km².

Łącznie gęstość zaludnienia w całym Euroregionie wynosi 80 mieszkańców na km² i jest nieco wyższa niż średnia gęstość zaludnienia województwa lubuskiego i nieco niższa niż średnia w Brandenburgii. W ramach Euroregionu koncentracja ludności występuje w gminach położonych wokół centrów regionalnych Gorzowa i Frankfurtu nad Odrą oraz w pobliżu metropolii Ber-

lina. Gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich spada do 40 osób na km². Wzrasta ona natomiast w centrach regionalnych do 405 osób na km² we Frankfurcie nad Odrą i 1448 osób na km² w Gorzowie Wielkopolskim.

3.1. ROZWÓJ DEMOGRAFICZNY

W 2011 r. w całym Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA mieszkało 819 377 osób. Licząca 432 473 mieszkańców niemiecka strona Euroregionu stanowi 17,33% mieszkańców Brandenburgii i 0,53% mieszkańców Niemiec. Ludność polskiej części Euroregionu licząca 386 904 mieszkańców stanowi 37,81% ludności województwa lubuskiego i 1% ludności Polski.

Ryc. 7: Rozwój ludności w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA od 1995 do 2011 roku oraz prognoza na rok 2030;
Źródło: Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012), Główny Urząd Statystyczny (2013)

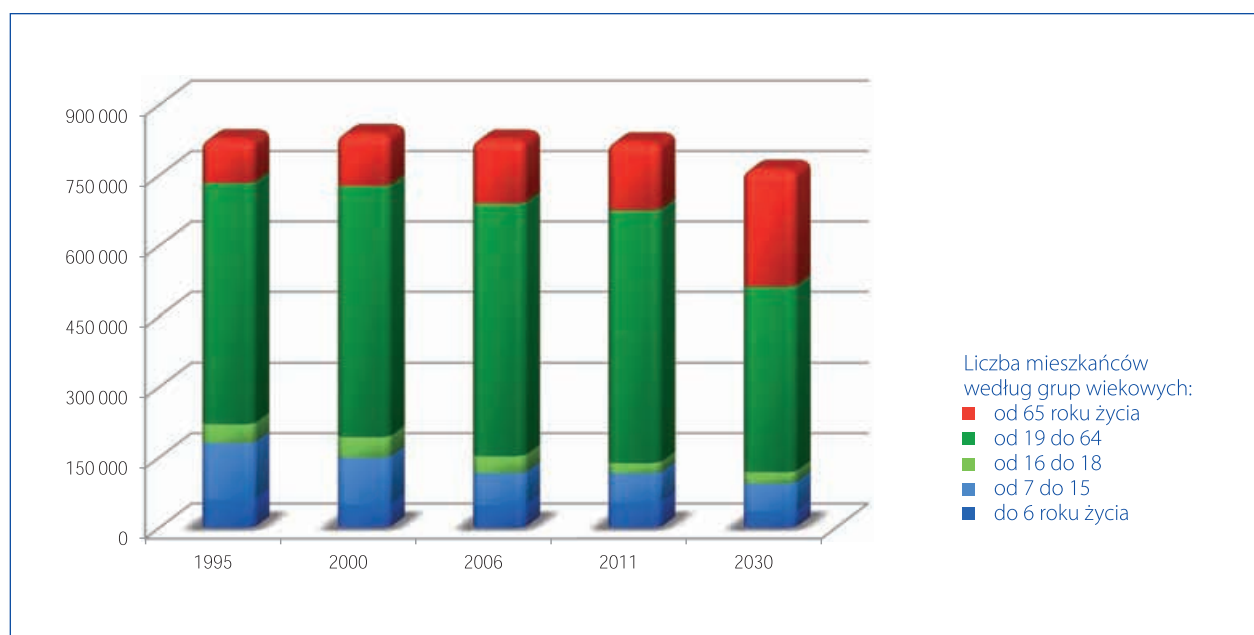
Od czasu utworzenia Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w roku 1993 można w odniesieniu do całego obszaru Euroregionu zauważyć ciągle lekko degresywne zmiany liczby ludności. Są one z jednej strony spowodowane transformacją polityczno-gospodarczą i idącym z nią w parze odpływem ludności, z drugiej zaś strony następstwami zmian demograficznych. Spadkiem liczby ludności dotknięta jest w większym stopniu niemiecka część Euroregionu. Po stronie Polskiej mamy ponownie do czynienia z niemal stałą liczbą ludności, nieznaczne wahania liczby ludności w poszczególnych latach badanego okresu nie pozwalają określić jednoznacznych tendencji.

Spadek ludności po stronie niemieckiej odnotowuje się przede wszystkim na gęsto zaludnionych obszarach miejskich i w gminach o położeniu peryferyjnym. Istniejąca od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. tendencja spadkowa liczby ludności w powiatach Marchijskie Nadodrze (Märkisch-Oderland) i Odra-Sprewa (Oder-Sprea) uległa w międzyczasie spowolnieniu,

a na większości obszarów tych powiatów – ponownemu odwróceniu.

Lekki przyrost liczby ludności notują przede wszystkim gminy podberlińskie oraz gminy w otoczeniu centrów regionalnych Frankfurtu nad Odrą i Gorzowa. Przyrost ten nie jest jednak wystarczający, by powstrzymać łączną negatywną tendencję zmian liczby ludności.

Duży odpływ ludności po zjednoczeniu Niemiec, kiedy nastąpiła również likwidacja zakładów pracy i spadek liczby zatrudnionych w latach dziewięćdziesiątych, stanowi po stronie niemieckiej jedną z głównych przyczyn tendencji spadkowej. Po stronie polskiej w latach 2004-2010 nie odnotowano spadku liczby mieszkańców. Przystąpienie Polski do UE i otwarcie rynku pracy nie miały jednak znacznego wpływu na zmiany liczby ludności w polskiej części Euroregionu. Niski wskaźnik urodzeń, przyciąganie ośrodków metropolitalnych oraz zmiany demograficzne powodowały kontynuację tych niekorzystnych zmian ludnościowych po obu stronach i stanowią jedno z wielkich wyzwań dla Euroregionu na najbliższe lata.

Ryc. 8: Rozwój ludności w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA od 1995 do 2011 roku oraz prognoza na rok 2030 według grup wiekowych; Źródło: Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012), Główny Urząd Statystyczny (2013)

Jak widać na wykresie, wszystkie grupy wiekowe z wyjątkiem osób liczących 65 lat i starszych mają tendencję spadkową. W polskiej części Euroregionu tendencja ta jest w stosunku do niemieckiej strony nieco przesunięta w czasie. Podczas gdy udział osób 65-letnich i starszych znacznie się zwiększa, spada znacznie liczba osób w wieku produkcyjnym (16-65 lat) po obydwu stronach Euroregionu.

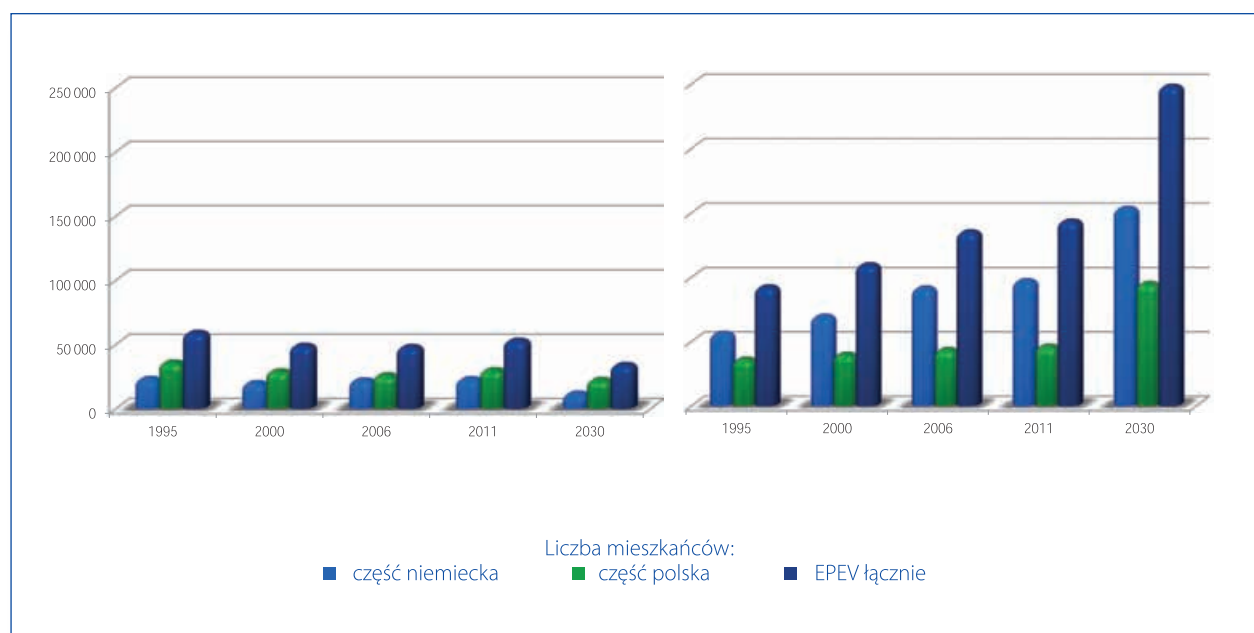
Wynikają z tego wysokie wymagania w stosunku do dostosowanego do potrzeb kształcenia zawodowego w celu zapewnienia odpowiedniej liczby wykwalifikowanych pracowników i sprostania oczekującym zadaniom w zakresie zabezpieczenia potrzeb bytowych, zwłaszcza żyjących wśród nas seniorów (np. opieka, służba zdrowia, transport publiczny).

Na podstawie obserwacji przeprowadzonych w regionie zauważyć można regresywną tendencję również w odniesieniu do liczby osób poniżej 15 roku życia, co w przyszłości postawi przed samorządami duże wyzwania, np. w aspekcie wykorzystania szkół.

Do roku 2030 liczba dzieci w wieku do 6 lat spadnie w Euroregionie z 52 000 (w 2011 r.) do 33 000.

Pomijając wynikające z tego konsekwencje dla zabezpieczenia potrzeb bytowych, Stowarzyszenia polskiej i niemieckiej części Euroregionu postrzegają w nauce języka sąsiada w wieku przedszkolnym szczególnie trwałą możliwość likwidacji bariery językowej i poprawy kompetencji interkulturowej.

Opanowanie języka sąsiada jest ponadto korzystne dla pracowników i pracodawców, w wielu branżach stanowi ono ważną podstawę zawarcia i utrzymania stosunku pracy, wymiany informacji i przekazu wiedzy. Jednak również w sytuacjach codziennych znajomość języka sąsiada przyczynia się do tego, że mieszkańcy żyjący i pracujący w obydwu częściach euroregionu coraz lepiej rozumieją się i ufają sobie. Dzięki temu można będzie usuwać istniejące stereotypy i uprzedzenia w stosunku do „sąsiada”. Tym samym zadania związane z redukcją bariery językowej rozciągają się również na wszystkie pozostałe obszary życia społecznego.

Ryc. 9: Rozwój ludności w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA w latach od 1995 do 2011 oraz prognoza na rok 2030 na przykładzie dzieci do lat 6 (po lewej) i seniorów od 65 roku życia (po prawej); Źródło: Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012), Główny Urząd Statystyczny (2013)

Stowarzyszenia niemieckiej i polskiej strony Euroregionu dążą do sprawiedliwego pod względem pokoleniowym ukształtowania przyszłego rozwoju tak, aby oprócz osób starszych oferować wyższą jakość życia i perspektywy w Euroregionie również dzieciom i młodzieży. W celu wzajemnego korzystania ze swoich doświadczeń przewidujemy intensyfikację ich wymiany. W tym duchu pierwsze koncepcje w aspekcie zabezpieczenia potrzeb bytowych przedstawiają już znajdujące się w opracowaniu po niemieckiej stronie projekty modelowe ładu przestrzennego.

3.2.

SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Spółeczeństwu obywatelskiemu przypisuje się we wspólnocie demokratycznej coraz ważniejsze zadania, chociażby dlatego, że skromniejsze budżety publiczne nie są w stanie samodzielnie przejąć zapewnienia ofert w dziedzinie kultury, sportu itd. Należą do niego w szerokim rozumieniu partnerzy społeczni i inne organizacje działające na rzecz gospodarki, społeczeństwa i zabezpieczenia socjalnego, w tym także wspólnoty religijne oraz wszelkiego rodzaju organizacje pozarządowe (NGO) i inicjatywy obywatelskie.

I tak związki wyznaniowe, stowarzyszenia sportowe i kulturalne oraz inne instytucje przejmują w coraz większym stopniu działania społeczne i socjalne. W związku ze zmianami demograficznymi przekazują one wielu ludziom różnej struktury wiekowej, np. poprzez pracę społeczną, wolontariat, ważne zadania w życiu społecznym i przyczyniają się tym samym do podniesienia jakości życia.

W Euroregionie regularna i owocna współpraca polskich i niemieckich stowarzyszeń i organizacji trwa już od dziesięcioleci. Przystąpienie Polski do UE uprościło poprzez likwidację kontroli granicznych drogę na drugą stronę granicy. Dziś wyjazd do Polski czy do Niemiec traktowany jest jasko coś oczywistego. Wizyty te nie ograniczają się tylko do handlu, rozciągają się również w dużym zakresie na życie społeczne. Dzięki temu już udało się w odczuwalny sposób zredukować uprzedzenia.

Obok mnogości niemierzalnych kontaktów, odczuwalnym wyrazem wzrostu intensywności w stosunkach międzyludzkich po obu stronach Odry i Nysy jest corocznie rosnąca liczba dofinansowanych przez Unię Europejską projektów spotkaniowych. Projekty te od momentu rozwoju pomysłu i składania wniosku o dofinansowanie poprzez ich realizację aż do ostatecznego rozliczenia znajdują się pod stałą opieką obu stowarzy-

szeń Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA, które przez cały okres ich realizacji im towarzyszą i merytorycznie doradzają.

Spektrum beneficjentów projektów spotkań jest po niemieckiej stronie Euroregionu bardzo szerokie, dużą rolę odgrywają przy tym stowarzyszenia. Po polskiej stronie większość działań realizowanych jest przez samorządy (patrz Rozdział 6 – Współpraca polsko-niemiecka).

W celu dalszej poprawy współpracy obydwie Stowarzyszenia Euroregionu dążą do tego, by również w przyszłości nadal wspierać projekty spotkań oraz beneficjentów projektów przy poszerzaniu ich kompetencji w dziedzinie współpracy transgranicznej.

Fot.: Marcin Guła (EPEV)

Fot.: Toralf Schiwietz (EPEV)

Przemysł w podregionie gorzowskim skoncentrowany jest przede wszystkim w dużych miastach, m.in. w Gorzowie, Kostrzynie nad Odrą, Międzyrzeczu oraz na obszarach Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Na terenie polskiej części Euroregionu K-SSSE obejmuje tereny w 6 miastach: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gorzów Wielkopolski, Sulęcín, Skwierzyna i Dobiegniew. Centra przemysłu po stronie niemieckiej ujęte są w Regionalnych Centrach Wzrostu (RWK), np. Regionalne Centrum Wzrostu Frankfurt nad Odrą – Eisenhüttenstadt.

Sektor usług stanowi najważniejszą gałąź gospodarki w Euroregionie. Dzięki licznym obszarom leśnym i pojezierzom oraz naturalnemu urokowi jest to region atrakcyjny krajobrazowo z punktu widzenia turystyki, która uzyskuje coraz większe znaczenie. Struktura gospodarki wykazuje dużą różnorodność małych i średnich przedsiębiorstw w różnych branżach, które korzystają chociażby z bliskości metropolii i położenia przy Transeuropejskiej Sieci Transportowej (II Korytarz TEN-T).

Ze względu na różne metody statystyczne zbierania i klasyfikowania danych podstawowych, zarówno w różnych okresach, jak i po obu stronach granicy, ogólne lub porównawcze stwierdzenia są w tej dziedzinie możliwe w odniesieniu do całego Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA niekiedy tylko w przybliżeniu.

4.1.

RYNEK PRACY I ZASOBY LUDZKIE

Spśród zatrudnionych, względnie wykonujących działalność zarobkową większość pracowała w przemyśle przetwórczym, budownictwie, handlu, branży napraw i remontów pojazdów samochodowych, w usługach oraz służbie zdrowia i sektorze socjalnym. W niemieckiej części Euroregionu liczba osób pracujących zarobkowo wynosiła na dzień 31.12.2010 r. 177 500 osób z czego 121 078 osób zatrudnionych było w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubez-

pieczenia społecznego. Zwłaszcza w budownictwie i rolnictwie liczba zatrudnionych spadła od roku 2000 w znaczący sposób (budownictwo –10 300; rolnictwo –3000). Podczas gdy w usługach zanotowano wzrost liczby zatrudnionych o 5700 osób. Charakterystyczne jest, że w usługach w handlu, gastronomii, hotelarstwie i transporcie oraz u usługodawców publicznych i prywatnych liczba zatrudnionych pozostała mniej więcej stabilna na przestrzeni lat. Zmianom strukturalnym w rolnictwie po stronie niemieckiej i towarzyszącemu im zmniejszeniu liczby zatrudnionych ma się przeciwdziałać poprzez zamknięcie łańcuchów wytwarzania wartości. Zamierza się w tym celu silniej współpracować z regionami LEADER.

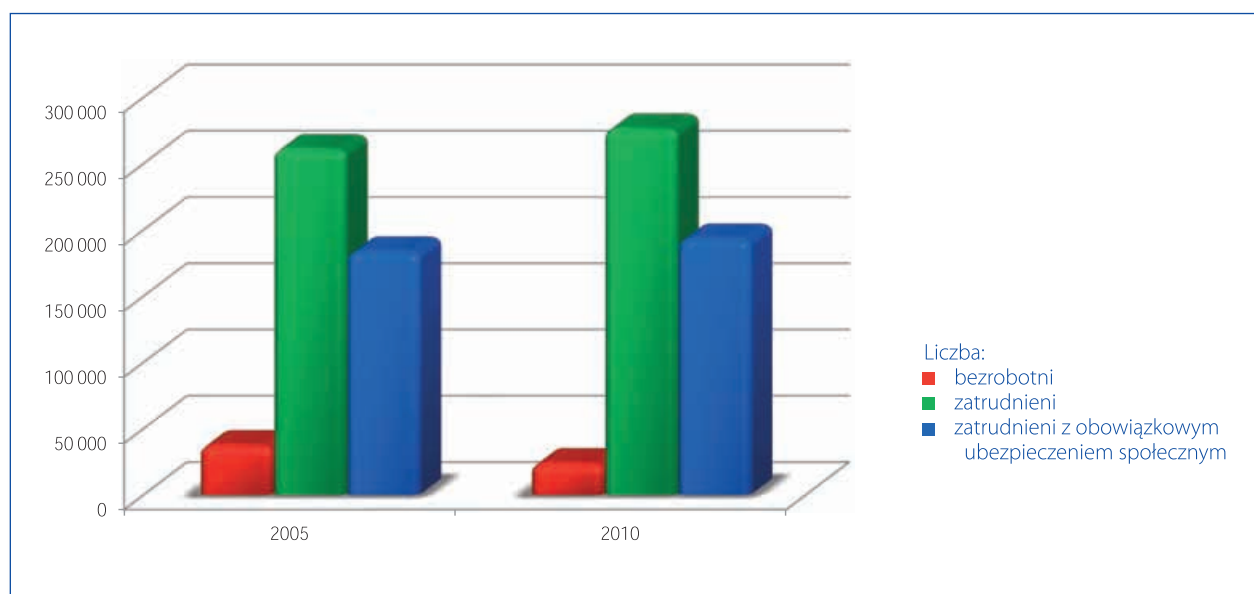
W polskiej części Euroregionu liczba zatrudnionych na dzień 31.12.2010 r. wynosiła łącznie 98 678 osób, z czego 72 078 osób było zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego. W polskiej części Euroregionu zanotować można w każdej z gałęzi gospodarki wzrost liczby zatrudnionych. Sektor usług jest nadal najsilniejszą gałęzią gospodarki polskiej części Euroregionu.

Obserwując bezrobocie w badanym okresie (1996-2010) stwierdzić można spadek liczby bezrobotnych po stronie niemieckiej (ok. 30 000 w roku 1996; patrz tabela 1). Jeśli nawet w międzyczasie dochodziło do drastycznego zwiększenia w roku 2000 (ok. 38 000) i 2005 (42 000), to w roku 2010 liczba bezrobotnych uległa zmniejszeniu do ok. 25 000. Tym samym wzrosła liczba zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego z ok. 115 000 w roku 2005 do ok. 121 000 w roku 2010 (patrz tabela 2).

W tych samych okresach zmniejszeniu uległa również liczba bezrobotnych w polskich części Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA. Również tutaj mieliśmy w międzyczasie do czynienia ze zwiększeniem liczby bezrobotnych z ok. 18 000 w roku 1996 do ok. 31 000 w roku 2000 i 2005. Od tego czasu liczba ta drastycznie spadła i wynosiła ok. 21 000 bezrobotnych w roku 2010. Tak jak po stronie niemieckiej zwiększeniu uległa liczba zatrudnionych w sposób wywołujący obowiązek ubezpieczenia społecznego z 67 000 (2005) do ok. 72 000 (2010) (patrz poniższa tabela).

Tabela 1. Zmiany liczby zatrudnionych i bezrobotnych w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: Bundesagentur für Arbeit (wyd.) 2011, Główny Urząd Statystyczny (wyd.) 2013

Rok	Część niemiecka	Część polska	EPEV łącznie
Liczba zatrudnionych			
1996	188 900	94 664	283 564
2000	187 300	80 805	268 105
2005	173 200	87 463	260 663
2010	177 500	98 678	276 178
Liczba bezrobotnych			
1996	30 914	18 110	49 024
2000	38 230	31 281	69 511
2005	42 603	31 936	74 539
2010	25 172	21 399	46 571

Ryc. 10: Struktura rynku pracy w 2005 r. i 2010 r. w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: Statistisches Bundesamt und Bürgeramt (2010), Główny Urząd Statystyczny (2012), Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2007, 2008, 2011, 2013), Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2003, 2008), Główny Urząd Statystyczny (2006, 2011, 2013), Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2005, 2010)

Badania wykazały, że powiązania związane z dojazdami do pracy uległy nasileniu zarówno w obrębie regionu, jak i poza jego granicami, łącznie z powiązaniami z Polską. Zwłaszcza wzdłuż linii kolejowych Berlin–Frankfurt nad Odrą–Warszawa, Berlin–Kostrzyn–Gorzów oraz wzdłuż autostrady (A2/A12) i dróg federalnych/dróg

krajowych i wojewódzkich (m.in. B1 – DK nr 22, DK nr 23, DK nr 24, B5, B158), potoki osób dojeżdżających do pracy przybrały na sile. Ta zwiększona mobilność pracowników wymaga poczynienia inwestycji związanych z modernizacją sieci kolei i dróg.

W aspekcie edukacji, podnoszenia kwalifikacji i zapewnienia wykwalifikowanych pracowników podmioty w Euroregionie podejmowały liczne i udane starania. I tak w projektach współfinansowanych przez UE podjęto m.in. wspólne kształcenie mechatroników w projekcie pilotażowym „TRANS-TRONIK” oraz kształcenie w gastronomii w kuchni transgranicznej Gorzów Wielkopolski–Frankfurt nad Odrą oraz utworzono portal internetowy (Eurojob) z porównaniem podmiotów prowadzących kształcenie zawodowe. W transgranicznym połączeniu w sieć oferentów i sporządzaniu wspólnych ofert postrzegana jest szansa dalszego rozwoju Euroregionu.

4.2.

ROZWÓJ GOSPODARCZY

■ Struktura gospodarki i wzrost gospodarczy

W poniższej części naświetlone zostaną przy pomocy danych statystycznych zmiany gospodarcze po polskiej i niemieckiej stronie Euroregionu oraz w kraju związkowym Brandenburgia i województwie lubuskim oraz porównane z ostatnimi latami w celu wykazania tendencji rozwojowych w regionie. W celu umożliwienia porównywalności zakładów pracy, zatrudnionych w sposób wywołujący obowiązek ubezpieczenia społecznego i wytwarzania wartości brutto*, zostały one zgrupowane w główne gałęzie gospodarki. Te gałęzie gospodarki to rolnictwo i leśnictwo, rybactwo, przemysł wytwórczy i usługi. W przypadku przemysłu wytwórczego przeprowadzono różnicowanie między budownictwem a przemysłem przetwórczym.

W niemieckiej części Euroregionu trwa nadal tendencja spadkowa w rolnictwie. Liczba zakładów w tej gałęzi gospodarki uległa dalszemu zmniejszeniu. Spada również liczba zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego, zmniejszyła się ona z ok. 3900 w roku 2005 do ok. 3000 w roku 2010. Zmiany wartości brutto w sektorze rolniczym należy natomiast rozpatrywać pozytywnie, nastąpił tu wzrost o 19 mln euro. Po polskiej stronie nie można stwierdzić tendencji spadkowej w odniesieniu do liczby zakładów w rolnictwie, liczba ta uległa

nawet niewielkiemu zwiększeniu. Spadła natomiast nieco liczba zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego, o 117 osób. Wartość wytworzona brutto wzrosła natomiast z ok. 102 mln do ok. 123 mln euro.

W niemieckiej części Euroregionu odnotowano lekki spadek liczby zakładów pracy w sektorze przemysłu (–21 zakładów), jednakże w przetwórstwie przemysłowym stwierdzono wzrost o 758 zakładów pracy. Liczba zatrudnionych w sposób wywołujący obowiązek ubezpieczenia społecznego w przemyśle w rozpatrywanym okresie (2005 i 2010) wzrosła o 2214 osoby, równie pozytywnie kształtuje się rozwój wartości brutto (wzrost o 174 mln euro).

Przemysł w polskiej części Euroregionu odnotowuje dalsze wzrosty. Szczególnie liczba zakładów pracy w budownictwie z 1664 zakładami odzwierciedla znaczną tendencję wzrostową. W przeciwieństwie do tego zmalała liczba zakładów w przetwórstwie przemysłowym (–100 zakładów). W przypadku zatrudnionych w sposób wywołujący obowiązek ubezpieczenia społecznego w sektorze przemysłowym ich liczba wzrosła w okresie od 2005 do 2010 o dalsze 4547 osób. Wobec spadku liczby zakładów pracy w przemyśle przetwórczym znacząco wzrosła liczba zatrudnionych z 25 000 na 29 000. Również wartość brutto rozwijała się intensywnie w tej gałęzi gospodarki i wzrosła o 307 mln euro.

W przypadku sektora usług po stronie niemieckiej stwierdzić można dalszy pozytywny rozwój, wynikający zarówno ze wzrostu liczby zakładów o 182 od roku 2005, jak i zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego o 3792 osoby. Jeżeli porównamy ze sobą lata 2005 i 2010, stwierdzić można spadek wytworzonej wartości brutto w sektorze usług z 5614 mln euro do 5348 mln euro. Po polskiej stronie Euroregionu w sektorze usług można stwierdzić przyrost zakładów pracy o 1601 sztuk i wzrost liczby zatrudnionych w sposób wywołujący obowiązek ubezpieczenia społecznego. Ponadto wzrosła również wartość brutto z 1208 mln euro na 1558 mln euro.

Stwierdzić można, iż w całej niemieckiej części Euroregionu w latach 2005–2010 liczba zakładów wzrosła o 57. Również liczba zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego wzrosła z ok. 115 000 w roku 2005 do ok. 121 000. Również tutaj stwierdzić można od roku 2005 ze 115 800 zatrudnionymi zatrzymanie tendencji spadkowej

* Uwaga redakcji: Wytwarzanie wartości brutto w niemieckiej części Euroregionu znajduje się w trakcie rewizji i obliczane było dotąd przez Rząd Krajowy tylko do roku 2008. Ogólne stwierdzenia zostają jednak utrzymane, gdyż zmiany wprowadzane przez rewizję mają charakter marginalny (Źródło: Informacja Krajowego Urzędu Statystycznego Berlina i Brandenburgii).

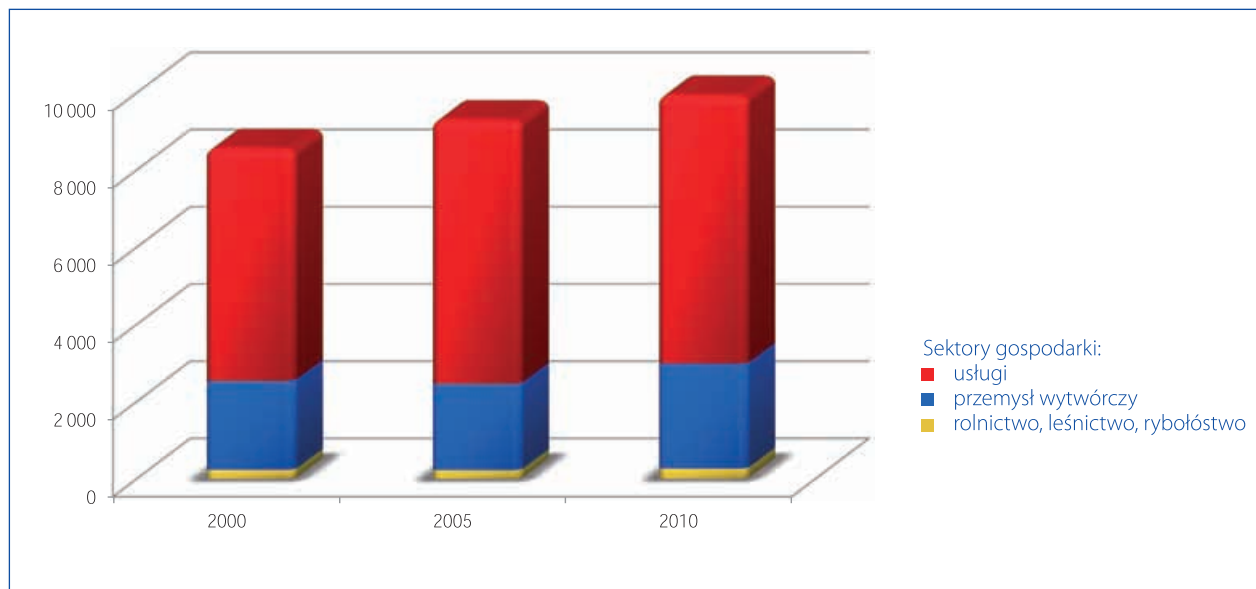
Tabela 2. Przegląd zmian w ramach Euroregionu, średnia Brandenburgii i województwa lubuskiego; Źródło: Statistisches Bundesamt und Bürgeramt (2010), Główny Urząd Statystyczny (2012), Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2007, 2008, 2011, 2013), Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2003,2008), Główny Urząd Statystyczny (2006, 2011, 2013), Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2005, 2010)

Rozwój gospodarczy w obrębie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA															
1 € ≈ 4,1 PLN	Część niemiecka			Część polska			EPEV łącznie			Brandenburgia			Lubuskie		
	2005	2010		2005	2010		2005	2010		2005	2010		2005	2010	
PKB (mln €)	8 345	8 373	→0,34%	2 141	3 010	→40,63%	10 486	11 383	→8,56%	49 175	53 102	→7,99%	5 710	7 728	→35,33%
Wartość wytworzona brutto (mln €)	7 532	7 495	↓-0,49%	1 764	2 441	→38,38%	9 296	9 936	→6,89%	44 387	47 528	→7,08%	4 731	6 308	→33,31%
Zakłady	10 908	10 965	→0,52%	40 569	43 926	→8,27%	51 477	54 891	→6,63%	63 702	65 367	→2,61%	102 070	106 110	→3,96%
Mieszkańcy	447 393	434 691	↓-2,84%	381 623	386 634	→1,31%	829 016	821 325	↓-0,93%	2 559 483	2 503 273	↓-2,20%	1 009 198	1 023 215	→1,39%
Pracujący zarobkowo	173 200	177 500	→2,48%	87 463	98 678	→12,82%	260 663	276 178	→5,95%	1 009 700	1 067 800	→5,75%	222 386	323 049	→45,26%
Zatrudnieni z ub. społ.	115 882	121 078	→4,48%	67 571	72 078	→6,67%	183 453	193 156	→5,29%	698 915	750 998	→7,45%	168 461	184 150	→9,31%
PKB na mieszkańca	18 653€	19 262€	→3,27%	5 610€	7 786€	→38,81%	12 648€	13 860€	→9,58%	19 213€	21 213€	→10,41%	5 658€	7 552€	→33,47%
Wartość wytworzona brutto na pracującego zarobkowo	43 487€	42 225€	↓-2,90%	20 170€	24 739€	→22,65%	35 663€	35 978€	→0,88%	43 961€	44 510€	→1,25%	21 276€	19 525€	↓-8,23%
Zatrudnieni z ub. społ. na zakład	10,62	11,0	→3,94%	1,67	1,64	↓-1,48%	3,56	3,52	↓-1,26%	10,97	11,49	→4,72%	1,65	1,74	→5,15%

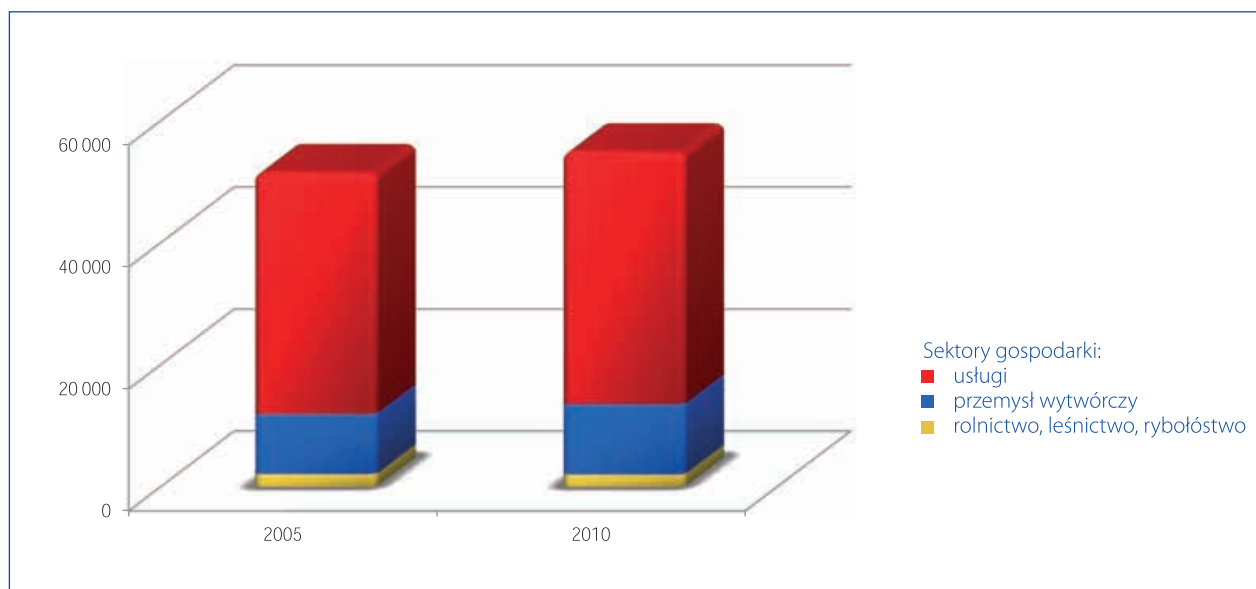
i od tego czasu wzrost liczby zatrudnionych. Wytworzona wartość brutto spadła od 2005 o 94 mln euro. W całej polskiej części Euroregionu można stwierdzić, tak jak w części niemieckiej, wzrost liczby zakładów z ok. 40 500 w roku 2005 do ok. 43 900 w roku 2010. Również liczba zatrudnionych w sposób wywołujący powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego nadal wzrastała z ok. 67 500 w roku 2005 do ok. 72 000 w roku 2010. Najbardziej widoczny rozwój nastąpił

w odniesieniu do wartości wytworzonej brutto, która od roku 2005 wzrosła o ok. 700 mln euro.

W Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA wszystkie omawiane działy zanotowały rozwój. Liczba zakładów wzrosła procentowo w latach 2005-2010 bardziej niż w Brandenburgii i w województwie lubuskim. W euroregionie łącznie istnieje obecnie około 55 000 zakładów, co oznacza wzrost o 6,63% w stosunku do roku 2005. W przypadku zatrudnionych w sposób wywołujący

Ryc. 11: Wartość dodana brutto (w mln. €) według sektorów gospodarki w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: Statistisches Bundesamt und Bürgeramt (2010), Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2013), Główny Urząd Statystyczny (1999, 2004, 2008, 2012)

Ryc. 12: Liczba zakładów pracy według sektorów gospodarki w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA; Źródło: Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2013), Bundesagentur für Arbeit (2008, 2012), Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2007, 2012)

jący obowiązek ubezpieczenia społecznego liczba ich wzrosła ze 183 453 do 193 156, co odpowiada wzrostowi o 5,29%. Euroregion PRO EUROPA VIADRINA wykazuje Produkt Krajowy Brutto wynoszący ok. 11 mld. euro i wzrósł on od roku 2005 o ok. 8,5%. Wzrost wytwarzania wartości brutto w całym Euroregionie wynosi 6,89% i jest tym samym nieco niższy od wzrostu w kraju związkowym Brandenburgia wynoszącego 7,08%. Polska część Euroregionu na tle województwa lubuskiego wykazuje zarówno większą dynamikę wzrostu wartości wytworzonego PKB (38,38% wobec 33,31%), jak i wysokości PKB na mieszkańca (7786 wobec 7552 euro).

W Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA istnieje jeszcze duży potencjał w zakresie transgranicznej kooperacji przedsiębiorstw. Podczas gdy polska strona jest całkowicie otwarta wobec tego tematu, po stronie niemieckiej panują wciąż jeszcze pewne obawy o niekonkurencyjność niemieckich przedsiębiorstw wobec polskich sąsiadów. Sytuację utrudnia dodatkowo fakt, że wiele przedsiębiorstw nie dysponuje lub dysponuje tylko ograniczonym dostępem do ponadregionalnych szlaków transportowych, np. do II Korytarza TEN-T. Możliwa jest również rozbudowa orientacji na rynek międzynarodowy, która dysponuje jeszcze dużym potencjałem dla tutejszych przedsiębiorstw. Euroregion wspiera dalszą rozbudowę i pogłębianie współpracy placówek badawczych i gospodarki w przyszłości, aby dotrzymać kroku narastającej globalizacji. Ocenia się, że szanse na dalszy rozwój gospodarczy w Euroregionie posiadają zwłaszcza branże logistyki, gospodarki zdrowotnej, energii odnawialnych, usług, turystyki, kształcenia zawodowego i podnoszenia kwalifikacji.

■ Turystyka

Turystyka stała się w Euroregionie czynnikiem gospodarczym o niemałym znaczeniu. Jedynie po stronie niemieckiej 2,55 mln noclegów przyniosło regionowi obroty w wysokości ok. 169 mln euro. Dodatkowo ok. 21,5 mln turystów jednodniowych wydało w niemieckiej części Euroregionu ok. 456,5 mln euro. Region ten wśród wszystkich regionów turystycznych w Brandenburgii cieszy się największym zainteresowaniem (*Tourismusverband Seenland Oder-Spree 2008*). 271 placówek zakwaterowania w niemieckiej części Euroregionu daje do dyspozycji łącznie ok. 14 605 łóżek (bez kempingów). W roku 2012 region Odry i Sprewy odwiedziło ok. 661 097 (639 592 w r. 2010) turystów wielodniowych, którzy spędzili w nim średnio 3,1 dnia (2,9 dnia w 2010 r.), co odpowiada 2 078 772 noclegom (2 015 910 w roku 2010) (*Amt für Statistik Berlin-Brandenburg 2012*). Gospodarka turystyczna generuje bezpośrednio 15 100

miejsz pracy (*Tourismusverband Seenland Oder-Spree 2008*), przy czym do statystyki tej nie zostały włączone powiązane działy gospodarki, jak np. rzemiosło czy też handel detaliczny. Liczba gości i noclegów nadal rośnie i podkreśla tym samym atrakcyjność Euroregionu. Oprócz ofert skoncentrowanych na poszczególnych gminach branża postrzega wielką szansę rozbudowy tej gałęzi gospodarki w ofertach nakierowanych na specyfikę całego regionu. W związku z tym Związek Turystyczny Pojezierze Odrzańsko-Sprewskie (*Tourismusverband Seenland Oder-Spree e.V.*) obrała sobie za motto „Natur erleben – flächendeckend” („Przeżywać naturę – na całym obszarze”).

W polskiej części Euroregionu w województwie lubuskim w 2011 r. miejsc noclegowych było 18 944, co stanowiło 3,1% udziału w ogólnej liczbie miejsc noclegowych w Polsce. Taka liczba miejsc noclegowych oferowana była przez 280 obiektów. Liczby te są ukazaniem lekkiego spadku w stosunku do roku 2010 gdzie liczba miejsc noclegowych wynosiła 20 283 w 298 obiektach. Nie przeniosło się to jednak na liczbę korzystających oraz udzielonych noclegów ponieważ w roku 2011 zanotowano wzrost względem 2010 r. Korzystających z noclegów po polskiej stronie Euroregionu w 2011 r. było 669 606 osób, natomiast udzielonych noclegów: 1 333 716 (w 2010 r. było to odpowiednio: 625 965 oraz 1 319 987). Długość pobytu turystów w 2010 r. wynosiła 2,1 dnia natomiast w 2011 r. odnotowano lekki spadek. Należałoby zwrócić uwagę iż w 2011 r. wśród powiatów woj. lubuskiego o największej liczbie udzielonych noclegów znalazły się powiat słubicki (169,5 tys. udzielonych noclegów), powiat międzyrzecki (125,1 tys. udzielonych noclegów) oraz powiat strzelecko-drezdenecki (169,5 tys. udzielonych noclegów). Powiaty, które zostały odwiedzone przez największą liczbę turystów w 2011 r.: powiat słubicki 34,3 tys. turystów, powiat sulęciński 20,8 tys. oraz powiat międzyrzecki 17,5 tys. turystów. W Gorzowie Wlkp. zatrzymało się w 2011 r. 7,5% ogólnej liczby cudzoziemców nocujących w woj. lubuskim. Łączne przychody z turystyki w Polsce w 2010 r. wynosiły ok. 27 506 mln złotych.

W Euroregionie sfinansowano z EFRR projekty, którym przyświecała idea efektywnej turystyki transgranicznej, np. „Odra dla turystów”, „Szlak św. Jakuba”, „Odrzańsko-Nyski szlak rowerowy”. Kolejne, mniejsze projekty poświęcone były przygotowaniu treści i struktur w celu ich późniejszego wykorzystania w turystyce, i tak opracowano „Szlaki Przyrodniczo-Kulturowe po Ziemi Lubuskiej”, rozwinięto wspólną promocję Frankfurt nad Odrą/Słubice i stworzono możliwość kształcenia polsko-niemieckich przewodników przyrodniczo-krajoobrazowych.

Oprócz potrzeb infrastrukturalnych duży potencjał istnieje jeszcze w wykorzystaniu innych specyficznych walorów Euroregionu. Wskazać tu należy na liczne obszary chronione, bogactwo zbiorników i cieków wodnych, różnorodność walorów kulturowo-historycznych, atrakcje w dziedzinie sztuki, historii i architektury, na bogatą ofertę w zakresie sztuki i kultury np. w muzeach i teatrach. Tak też wiele miejscowości postanowiło, poprzez kosztowne renowacje, zachować swoje pierwotne oblicze i związany z tym urok. O naszej przeszłości przypominają miejsca pamięci i pomniki, do zajmowania się naszą przyszłością pobudzają namacalne przykłady wytwarzania energii odnawialnych z wiatru, biomasy i słońca, a kurorty, obszary chronione i rzadko zamieszkałe wiejskie krajobrazy kulturowe oferują przestrzeń i czas na rekreację i wypoczynek.

Atuty obszarów Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA należy wykorzystywać również jako regionu edukacyjnego położonego między metropoliami. Droga w tym kierunku wymaga świadomego i uzgodnionego transgranicznie działania na szczeblu euroregionalnym.

■ Rolnictwo

Jeśli chodzi o wytwarzaną wartość brutto i liczbę miejsc pracy rolnictwo i leśnictwo nie osiągają rangi, jako mają usługi. Gałęzie te dominują jednak na obszarze Euroregionu i znajdują się w ścisłym sprzężeniu zwrotnym z jakością życia ludności i innymi branżami, np. turystyką, energetyką, branżą spożywczą, zdrowotną. Tereny wykorzystywane rolniczo stanowią po stronie niemieckiej Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA niemal połowę całkowitej powierzchni. Wprawdzie liczba zakładów rolniczych i zatrudnionych silnie spada od czasu zjedno-

czenia Niemiec, zwiększa się jednak wielkość zakładów lub uprawianych terenów. Dzięki bliskości metropolii i ze względu na warunki glebowe istnieje duży potencjał w zakresie rolnictwa ekologicznego. Około 100 zakładów uprawia obecnie ok. 15 000 ha zgodnie z wytycznymi rolnictwa ekologicznego, natomiast 680 zakładów uprawia w sposób konwencjonalny 190 000 ha terenów rolnych. Uprawa ekologiczna mająca obecnie 7% udział (statystyczne sprawozdania roczne 2011 powiatów LOS i MOL) w całości rolnictwa daje, zwłaszcza w przypadku rozbudowy po stronie polskiej i wykorzystaniu regionalnych łańcuchów wytwarzania wartości, wielką szansę stabilizacji gospodarczej. Uprawie ekologicznej towarzyszą również potencjały w zakresie turystyki. Poza atrakcyjnością uprawianych ekologicznie użytków, wizerunkiem regionu i ochroną środowiska wynikają one z regionalnych łańcuchów wytwarzania wartości w zakresie zaopatrzenia ludności, placówek zakwaterowania i gastronomii. W części polskiej tereny wykorzystywane rolniczo zajmują około 1/3 powierzchni całkowitej – użytki rolne to około 200 000 hektarów. W podregionie gorzowskim istnieje łącznie 17 288 gospodarstw rolnych, wśród których dominują małe i średnie – jedynie 3 065 gospodarstw dysponuje ponad 10 hektarami. W statystykach widoczne jest zmniejszanie się liczby małych gospodarstw i zwiększanie średniego arealu. Zmniejsza się również liczba posiadanych zwierząt za wyjątkiem koni, co jest efektem przekształcania się gospodarstw typowo rolniczych w gospodarstwa agroturystyczne. Widoczna jest również tendencja zrzeszania się rolników w grupy producenckie.

W obydwu częściach Euroregionu aktywnie są wspierane przez EFRROW regiony LEADER. Należy w tym duchu zintensyfikować współpracę między Lokalnymi Grupami Działania (LGD) a Euroregionem PRO EUROPA VIADRINA.

Fot.: Piotr Chara

Fot.: Horst Drewing

INFRASTRUKTURA I USŁUGI PUBLICZNE

5.1.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

■ Sieć komunikacyjna

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA dysponuje funkcjonalnym systemem transportowym, który łączy go z ponadregionalnymi szlakami komunikacyjnymi i umożliwia wymianę towarów i informacji w obrębie Euroregionu i poza nim. Poniżej opisany został aktualny stan oraz średnioterminowe potrzeby działania w tym obszarze.

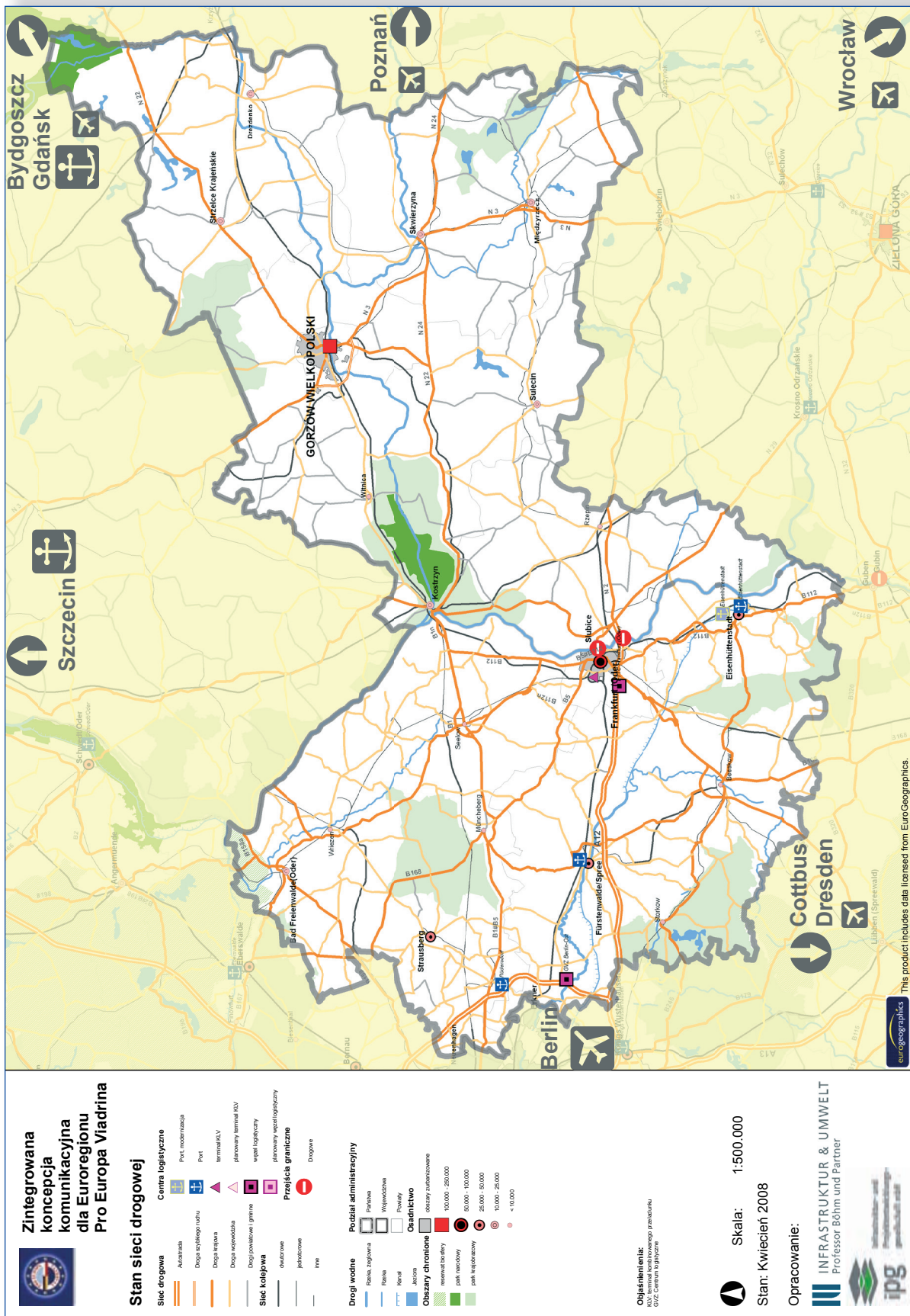
Przez Euroregion po polskiej stronie przebiegają przede wszystkim szlak E65 (droga krajowa S3), będący łącznikiem pomiędzy portem w Szczecinie oraz południem kraju i Europy, oraz autostrada A2 na osi wschód-zachód. O znaczeniu tych dróg świadczy choćby fakt, iż kolejne ich odcinki otrzymały lub będą otrzymywać w najbliższym czasie status dróg ekspresowych i autostrady. Inne ważne drogi w polskiej części Euroregionu to drogi krajowe nr 22 i 24 czy drogi wojewódzkie nr 132 i 133.

Po stronie niemieckiej autostrada A12, która łączy się z autostradą A10 Berliner Ring (obwodnica autostradowa Berlina), łącząca Berlin z Frankfurt nad Odrą, a od Słubic jako autostrada A2 prowadząca do Warszawy, stanowi ważną oś komunikacyjną. Istnieją tu jednak potrzeby w zakresie uzupełnienia wyjazdów na przecinające autostradę drogi federalne lub krajowe, aby np. ułatwić ich przejeżdżalność dla samochodów ciężarowych.

Po stronie niemieckiej oś wschód-zachód uzupełniają drogi federalne B1, B5, B158 i B246, a oś północ-południe drogi federalne B112 i B167. Dokończenie Oder-Lausitz-Trasse (Trasy Odrzańsko-Łużyckiej) stworzy wydajne połączenie drogowe dla ruchu północ-południe w regionie. Wraz z powstaniem istniejącej od 2008 r. Zintegrowanej Koncepcji Transportowej (IVK) region Oderland-Spree dysponuje uzgodnioną strategią rozwoju komunikacyjnego, która transgranicznie łączy również polską część Euroregionu.

Zintegrowana Koncepcja Transportowa formułuje postulowane działania na rzecz infrastruktury transportu drogowego i kolejowego, oferty lokalnego transportu publicznego, integracji obszarów wiejskich z siecią transportową oraz oddziaływania rozwoju transportu na środowisko. Już w roku 2008 sformułowano w projekcie Deutsch-Polnischer Entwicklungsraum Oder/Neiße (Polsko-Niemiecki Obszar Rozwoju Odra-Nysa) (DPERON) postulaty działań na rzecz ponadregionalnych polsko-niemieckich szlaków komunikacyjnych. Niektóre z nich, jak np. transgraniczne połączenie mostowe między Żytowianem a Coschen i związane z nim połączenia drogowe, udaje się obecnie realizować w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (woj. lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013. Proces DPERON ukazuje wyraźnie, że występuje nadal pilna potrzeba działań na rzecz połączeń komunikacyjnych A12 i A2 oraz B167 i B112. Istnieje potrzeba modernizacji dróg krajowych 22, 23, 24 i 160, a także modernizacja, w tym elektryfikacja linii kolejowej nr 203 (Kostrzyn nad Odrą – Piła). Istnieje konieczność budowy obwodnic m.in. Kostrzyna nad Odrą, Słubic, Strzelec Krajeńskich, Drezdenka. Rozbudowa i udoskonalenie systemu transportowego jest tym ważniejsze, że prognoza natężenia ruchu dla Berlina i Brandenburgii do roku 2025 przewiduje wzrost przewozów tranzytowych między Niemcami a Polską o 180%, a w transporcie drogowym nawet o 210%.

W grudniu 2012 r. komisja UE zajmująca się przemysłem i komunikacją uchwaliła budowę Connecting Europe Facility, Sieci Transeuropejskich. Do roku 2030 ma powstać podstawowa sieć dziesięciu korytarzy transportowych. Kolejne korytarze mają powstawać do roku 2050. Euroregion PRO EUROPA VIADRINA leży wzdłuż Korytarza TEN-2 i popiera we współpracy z Regionalną Wspólnotą Planistyczną Oderland-Spree inicjatywę Euroregio w sprawie opracowania studium dotyczącego identyfikacji priorytetów wzdłuż II Korytarza TEN-T.

Ryc. 13: Istniejąca sieć drogowa (ZKK dla Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w: DPERON 2008)

W Euroregionie znajdują się cztery przejścia graniczne: przejście osobowo-towarowe w Hohenwutzen–Osinów i Kostrzyn–Küstrin-Kietz, przejście osobowe Słubice–Frankfurt nad Odrą, przejście tranzytowe osobowo-towarowe Świecko–Frankfurt nad Odrą oraz dwa przejścia kolejowe Kostrzyn–Küstrin-Kietz i Kunowice–Frankfurt nad Odrą. Ze względu na utrzymujące się zapotrzebowanie powstaje obecnie (2013) kolejne transgraniczne połączenie mostowe między Coschen, miejscowością w gminie Neiße münde w powiecie Odra-Sprewa (Oder-Spre), a Żytowaniem w powiecie krośnieńskim przeznaczone dla drobnego ruchu granicznego. W celu ułatwienia sąsiedzkiej wymiany i wykorzystania potencjału turystycznego w wielu gminach podejmowane zostaną starania w celu realizacji kolejnych połączeń przez Odrą dla ruchu pieszego i rowerowego.

Ciągłe inwestowanie w sieć komunikacyjną doprowadziło do znacznej rozbudowy sieci dróg. Ze względu na malejące środki finansowe ze strony właścicieli dróg oraz ich intensywne użytkowanie drogi znajdują się po części w bardzo złym stanie. Sieć kolejowa oraz droga wymagają dalszej modernizacji w celu sprostania rosnącym wymaganiom transportu. Przyspieszyć należy właśnie modernizację sieci kolejowej, by odciążyć drogi i ułatwić turystykę z regionu metropolitalnego. W niektórych miastach i miejscowościach istnieje wciąż potrzeba budowy obwodnic, by odciążyć ruch miejscowy od ruchu tranzytowego i zoptymalizować ich połączenie z otaczającą siecią dróg.

Ważny, nawet jeśli wciąż niedoceniany szlak transportowy stanowią drogi wodne oraz żegluga śródlądowa oraz turystyka wodna w regionie. Znaczenie portów, np. w Gorzowie, Fürstenwalde, Eisenhüttenstadt i Kostrzynie nad Odrą w celu wykorzystania w dużej części żeglownych rzek Odry, Sprewy, Warty lub Noteci, wciąż wzrasta. Planowane są kolejne przystanie w ramach dofinansowanego ze środków UE projektu „Odra dla turystów” (Frankfurt nad Odrą z partnerami) oraz realizacja projektu „Łączą nas rzeki” (Gorzów Wielkopolski z partnerami).

Obok rozwoju dróg wodnych podejmowane są starania o rozbudowę, wypełnienie luk oraz dalszy rozwój szlaków rowerowych, pieszych i jeździeckich oraz towarzyszącej im infrastruktury.

W celu transgranicznej poprawy infrastruktury transportowej oraz włączenia jej w II Korytarz TEN-T niezbędny jest intensywny dialog między gminami i powiatami po obu stronach Odry. Wymiana doświadczeń między samorządami i w aspekcie transgranicznym w Euroregionie powinna zostać w przyszłości zintensyfikowana w celu umożliwienia dalszego rozwoju lub optymaliza-

cji transgranicznego transportu regionalnego. Sporządzony już w 2008 r. Raport końcowy do projektu DPERON powinien zostać ze względu na wymienione fakty poddany aktualizacji.

■ Zaopatrzenie w media i usuwanie odpadów

Najważniejsza potrzeba działania istniejąca w obrębie Euroregionu w zakresie zaopatrzenia w media i usuwanie odpadów dotyczy energii odnawialnych.

W wyniku określenia celów UE i Rządu Federalnego odnośnie redukcji emisji CO₂ do roku 2020 i przedstawienia na energie odnawialne Brandenburgia dąży przy pomocy Strategii Energetycznej 2030 do szerokiego przedstawienia sektora energetycznego.

Udział energii odnawialnych w produkcji energii elektrycznej brutto w Brandenburgii lub też w niemieckiej części Euroregionu wynosi około 17,6%. Dużą część alternatywnych źródeł energii w naszym regionie stanowi przede wszystkim energia wiatru. 30% zużycia energii elektrycznej w Berlinie i Brandenburgii jest obecnie pokrywane przez elektrownie wiatrowe. Oprócz wymiany i modernizacji (*repowering*) starych elektrowni wiatrowych na istniejących farmach wiatrowych dąży się obecnie do wyznaczenia dodatkowych obszarów dla energetyki wiatrowej w celu budowy nowych elektrowni wiatrowych.

Poza wykorzystaniem siły wiatru ważne miejsce w niemieckiej części Euroregionu zajmuje produkcja energii elektrycznej i ciepła w instalacjach solarnych i z wykorzystaniem biomasy. Przy opracowywaniu regionalnych koncepcji związanych z odnawialnymi źródłami energii uwzględniane są coraz bardziej również aspekty ochrony zasobów, np. budowa i eksploatacja biogazowni.

Oprócz wspomnianych rodzajów uzyskiwania energii ze źródeł odnawialnych badane są również inne innowacyjne możliwości. Powiat Marchijski Nadodrze (Märkisch-Oderland) jest beneficjentem projektu w Federalnym Konkursie Regionów Bioenergetycznych. W projekcie tym noszącym tytuł „Marchijskie Nadodrze idzie drogą z drewna” („Märkisch-Oderland geht den Holzweg”) partnerzy projektu postrzegają potencjały we współpracy z polskimi podmiotami, zwłaszcza ze względu na znaczny udział lasów po polskiej stronie euroregionu.

Po niemieckiej stronie euroregionu opracowywana jest obecnie przez Regionalną Wspólnotę Planistyczną Oderland-Sprewa Regionalna Koncepcja Energetyczna (REK). Identyfikuje się przy tym potrzeby i potencjały w aspekcie wytwarzania energii ze źródeł odnawial-

nych i oszczędności energii oraz formułuje scenariusze rozwoju regionu w dziedzinie energetyki oraz wizje i pola działania.

Podczas gdy po niemieckiej stronie Euroregionu zakończono już fazę początkową, względnie osiąga się wręcz granice możliwości (np. biogaz, energia wiatru), w polskiej części Euroregionu istnieje jeszcze duży potencjał rozwoju i umocnienia pozycji alternatywnych źródeł energii. Udział energii odnawialnych w Rzeczypospolitej Polskiej wynosi obecnie poniżej 5% energii pierwotnej (BP Statistical Review of World Energy 2012, cyt. w Heinrich 2012). Można jednak stwierdzić rosnące zainteresowanie tematyką energii odnawialnych w Polsce.

Nieznacznym stopień wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenie polskiej części Euroregionu nie stanowi odzwierciedlenia istniejącego w tej dziedzinie potencjału, który jest zwłaszcza w niektórych dziedzinach energetyki odnawialnej duży a nawet bardzo duży. Istnieje wiele możliwości i szans rozwoju współpracy transgranicznej w dziedzinie odnawialnych źródeł energii, w szczególności z instytucjami i podmiotami gospodarczymi z Niemiec.

Podstawą do nawiązania kooperacji w dziedzinie odnawialnych źródeł energii na terenie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA jest doświadczenie Euroregionu w dziedzinie współpracy transgranicznej, które może okazać się podwaliną przyszłej współpracy konkretnych przedsiębiorstw poprzez realizację wspólnych, euroregionalnych projektów, w której to dziedzinie partnerzy polscy i niemieccy posiadają niemałe doświadczenie.

Mimo że udział energii odnawialnej po polskiej stronie Euroregionu jest niewielki, należy wspomnieć, iż istnieje również jedna większa elektrownia wodna w Bledzewie 91,49 MW oraz kilkanaście małych elektrowni wodnych o mocy do 15 W. Oprócz tego działają 3 zakłady oferujące pelet z drewna (w Słubicach) oraz ze słomy i siana (w Przytocznej i Słońsku).

Stopień rozwoju i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w polskiej części Euroregionu należy określić jako słaby, ale istnieją gminy, w których jest ona już pozyskiwana. Spośród blisko stu komunalnych oczyszczalni ścieków na terenie woj. lubuskiego istnieje oczyszczalnia w Gorzowie Wlkp., w której wytwarzany jest biogaz wykorzystywany na miejscu do produkcji ciepła i energii. Na różnym etapie zaawansowania inwestycji jest już kilka ferm wiatrowych po polskiej części Euroregionu, są one umieszczone w gminach: Bogdaniec, Górzycza, Przytoczna, Strzelce Krajeńskie oraz Słubice. Należy wspomnieć również iż w Szpitalu Wojewódzkim w Gorzowie Wlkp. oraz w Szpitalu w Międzyrzecz-Obrzykach zastosowane są kolektory słoneczne.

Kilka przytoczonych przykładów pozyskiwania energii odnawialnej w polskiej części Euroregionu pokazuje, iż podjęto tu działania w kierunku poprawy sytuacji energii odnawialnej. Już można zauważyć, iż stanowi to dobry początek do dalszego rozwoju tej dziedziny.

Również w dziedzinie energetyki dąży się do wymiany doświadczeń. Wspólnie z Regionalną Wspólnotą Planistyczną Oderland-Spree można sięgnąć tu po doświadczenia wynikające z Regionalnej Koncepcji Energetycznej oraz prac związanych z innymi alternatywnymi nośnikami energii i wykorzystać je na rzecz Euroregionu.

5.2.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

■ Edukacja

Po obu stronach Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA sieć placówek opieki nad dziećmi jest dobrze rozbudowana. W niemal każdej gminie znajduje się przynajmniej jedna taka placówka. Najczęściej prowadzą one opiekę w ciągu dnia, raczej rzadziej spotykane są placówki zapewniające opiekę tygodniową.

Rozwijanie znajomości języków odgrywa ważną rolę już w tych placówkach, przy czym po obydwu stronach język angielski nauczany jest w formie zabawowej jako pierwszy język obcy. Nauka języka polskiego w niemieckich przedszkolach ma miejsce tylko w pojedynczych przypadkach. Natomiast język niemiecki w polskich przedszkolach oferowany i wykorzystywany jest częściej. W celu zmotywowania dzieci do nauki języka i wyczerpania ich na to, powołano w ramach Language Garden projekt LANGAR. Rozwój umiejętności językowych w wieku przedszkolnym postrzegany jest przez Euroregion jako bardzo efektywny i tworzący podwaliny dla kompetencji interkulturowej w regionie. W przyszłości należy temu aspektowi poświęcić więcej uwagi.

W szkołach sytuacja nauczania języka polskiego po stronie niemieckiej wygląda podobnie jak w przedszkolach. W niemieckiej części Euroregionu znajdują się zaledwie dwie szkoły podstawowe oferujące naukę języka polskiego jako regularnego przedmiotu. Ponadto istnieją dwa gimnazja (szkoły średnie ogólnokształcące do 12 klasy kończące się maturą) z nauką języka polskiego. W szkolnictwie ponadpodstawowym (niem. Oberschule – klasy 7-10) nie jest aktualnie oferowana nauka języka polskiego, tak więc abstrahując od odległości, powstaje

luka w ciągłości oferowanego przez szkoły nauczania. W niemieckich szkołach panuje więc duże zapotrzebowanie w zakresie oferty nauczania języka. Pozaszkolne placówki edukacyjne, tzw. uniwersytety ludowe (niem. Volkshochschule) w niemieckiej części Euroregionu oferują jednak naukę języka polskiego. Tym samym tylko przy dużym nakładzie trudu zainteresowane osoby mają teoretyczną możliwość uczenia się języka polskiego jako języka obcego od dziecka po wiek dojrzały.

Po polskiej stronie Euroregionu w 28 gminach znajdują się 302 szkoły, w których języka niemieckiego jako przedmiotu obowiązkowego uczy się razem 26 215 uczniów, natomiast jako języka dodatkowego 3034 uczniów. W tej liczbie jest 115 szkół podstawowych, gdzie języka niemieckiego jako obowiązkowego uczy się 6455 uczniów, a dodatkowego: 870 osób. W 66 gimnazjach jest to odpowiednio: 9500 oraz 1388 uczniów. W 65 technikach, liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych języka niemieckiego jako podstawowego uczy się 8462 osób, a dodatkowego: 241. W 22 szkołach zawodowych jako obowiązkowego języka niemieckiego uczy się 1214 uczniów. Z kolei wśród 34 szkół policealnych, liceów uzupełniających

i techników uzupełniających języka niemieckiego jako obowiązkowego uczy się 475 uczniów oraz 33 uczniów jako języka dodatkowego.

Nauka języka sąsiada przyczynia się nie tylko do likwidacji bariery językowej, stanowi ona również podwaliny dla trwałej poprawy kompetencji interkulturowej dorastających dzieci i młodzieży. Liczne projekty, np. projekt spotkań „Neues Wagen – Brücken Schlagen” („Odważyć się na nowe – przerzucać mosty”) związku gmin Odervorland i gminy Lubiszyn zawierają oprócz wymiany młodzieży również zajęcia językowe.

Abstrahując od oferty nauki języka polskiego w szkołach w niemieckiej części Euroregionu edukacja szkolna przebiega na wysokim poziomie, co odzwierciedla liczba dobrze wykształconych absolwentów ze stale rosnącą liczbą absolwentów z maturą. Liczba uczniów przerywających naukę w szkole w niemieckiej części Euroregionu, wynosząca 7,54%, jest jednak nieco wyższa od średniej Brandenburgii wynoszącej 7,13% i od średniej dla całych Niemiec wynoszącej 5,61%. Kolejne wyzwanie polega na utrwaleniu pozycji odpowiednich ofert kształcenia zawodowego i podnoszenia kwalifikacji dla absolwentów szkół w regionie,

Tabela 3. Uniwersytety i szkoły wyższe w Euroregionie; Źródło: Stiftung Europa-Universität Viadrina (wyd.) 2013, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa & Wyższa Szkoła Biznesu Gorzów Wielkopolski (wyd.) 2013, Collegium Polonicum w Słubicach (wyd.) 2013, Wyższa Szkoła Zawodowa Kostrzyn nad Odrą (wyd.) 2013

Miasto	Uniwersytet / szkoła wyższa	Wydziały / kierunki kształcenia
Frankfurt nad Odrą	Fundacja Uniwersytet Europejski Viadrina	Kulturoznawstwo Prawo Ekonomia
Gorzów Wielkopolski	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	Ekonomia Nauki humanistyczne Nauki przyrodnicze Administracja
	Wyższa Szkoła Biznesu	Zarządzanie
	Akademia Wychowania Fizycznego Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim	Fizjoterapia Turystyka i Rekreacja Wychowanie fizyczne
Słubice	Collegium Polonicum w Słubicach	Filologia polska jako obca studia stacjonarne Filologia – spec. filologia germańska Politologia Ochrona środowiska Gospodarka przestrzenna
Kostrzyn nad Odrą	Wyższa Szkoła Zawodowa	Ratownictwo Medyczne Kosmetologia

aby aktywnie przeciwdziałać brakowi wykwalifikowanych pracowników.

W obrębie Euroregionu znajdują się szkoły wyższe, których międzynarodowe ukierunkowanie jest mocno zaawansowane. Na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą uczą się studenci 75 różnych narodowości. Prawie 1/5 studentów pochodzi z Polski. Studia można ukończyć na kierunkach kulturoznawstwo, prawo i ekonomia. Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą utworzył wspólnie z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu Collegium Polonicum. Stanowi ono nową formę współpracy transgranicznej w dziedzinie badań i dydaktyki i jest wzorcowym przykładem w europejskim krajobrazie uniwersyteckim. Kolejna uczelnia wyższa znajduje się w Gorzowie Wielkopolskim. W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Gorzowie studiować można kierunki ekonomiczne, humanistyczne, przyrodnicze oraz administracyjne. Uzupełnieniem uczelni wyższych są znajdujące się na terenie Euroregionu liczne instytucje badawcze, np. Centrum Leibniza Badań Rolniczych (ZALF) w Münchebergu oraz Instytut Leibniza Mikroelektroniki Innowacyjnej we Frankfurcie nad Odrą. Dzięki bliskości ośrodków szkolnictwa wyższego Berlina, Poznania, Zielonej Góry, Cottbus, Wildau i Eberswalde, powstają dla podmiotów z regionu liczne możliwości kooperacji, jednak również występuje ryzyko odpływu studentów.

Współpraca z uczelniami wyższymi umożliwiła już realizację licznych projektów w Euroregionie, np. „Integracja poprzez kompetencję” („Integration via Kompetenz”). Powinno ulec to poszerzeniu, zwłaszcza w dziedzinach podnoszenia kwalifikacji wykwalifikowanych pracowników oraz badania problemów gospodarczych, prawnych i społecznych o ponadgranicznym charakterze.

■ Kultura i sztuka

Kultura i sztuka stanowią istotny element porozumienia narodów. Euroregion PRO EUROPA VIADRINA posiada wiele zabytków, liczne dobra kultury, wyjątkowy krajobraz kulturowy oraz szczególne obiekty i budowle kulturowo-historyczne. Można tu zobaczyć sztuki teatralne, wyjątkowe zbiory w muzeach, wystawy tematyczne, miejsca pamięci a nawet historyczne formy osadnictwa, wysłuchać koncertów, odczytów i doświadczyć wielu innych doznań.

Wyrazem tej transgranicznej współpracy są „Dni Muzyki nad Odrą”, które co roku odbywają się nad Odrą i Nysą. Ponadto tworzy się i wykonuje coraz więcej dwujęzycznych przedstawień teatralnych, realizuje wzajemne lub wspólne wystawy obrazów czy też foto-

grafii. Tworzone dzięki kreatywnemu potencjałowi artystów Euroregionu powstają w wyniku ponadgranicznej współpracy coraz liczniejsze dzieła artystyczne, a liczba odwiedzających imprezy kulturalne wciąż wzrasta, z drugiej strony specjaliści z obu stron troszczą się o zachowanie dziedzictwa kulturowego dla potomnych i wykorzystanie go jako źródła wiedzy. Te liczne dobra kultury należy zachować dla przyszłych pokoleń i nadal z nich korzystać.

Euroregion stara się wspierać ten proces, aby nadal identyfikować, zabezpieczać, restaurować i udostępniać dziedzictwo kulturowe, wspierać spotkania i współpracę artystów i intensyfikować tworzenie sieci instytucji.

■ Ochrona zdrowia

Na terenie niemieckiej części Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA znajduje się 11 szpitali z oddziałami stacjonarnymi. W szpitalach w regionie chorzy mają dostęp do lekarzy i oddziałów wszystkich specjalności, poza kardiologią. Uzupełnieniem szpitali są placówki rehabilitacji pacjentów.

Dającą pracę 17% zatrudnionych gospodarka zdrowotna wnosi, obok sektora usług, największy wkład do zatrudnienia w regionie i przewyższa średni udział dla Brandenburgii wynoszący 14,2% łącznej liczby zatrudnionych.

Podczas gdy opieka lekarska w aglomeracjach/miastach lub większych gminach po stronie niemieckiej Euroregionu jest w większości zapewniona, obszary wiejskie dotknięte są niedoborem lekarzy, zwłaszcza lekarzy specjalistów, który powiększy się jeszcze w nadchodzących latach. Przy pomocy różnych projektów modelowych podejmowane są starania przeciwdziałania tej tendencji i utrzymania opieki lekarskiej. Wprawdzie nawet szpitale dotknięte są niedoborem wykwalifikowanych pracowników, jednak jest on po stronie niemieckiej w coraz większym stopniu kompensowany zagranicznym personelem specjalistycznym.

Po polskiej stronie Euroregionu znajduje się siedem jednostek, które świadczą leczenie szpitalne w pełnym zakresie: są to szpitale w Gorzowie Wielkopolskim – największy szpital w Euroregionie, Drezdenku, Kostrzynie nad Odrą, Międzyrzeczu, Skwierzynie, Słubicach i Sulęcinie.

Do tej pory istnieje tylko fragmentaryczna wymiana w służbie zdrowia między Polską i Niemcami. Przy pomocy projektów współfinansowanych przez UE rozwinęto współpracę między szpitalami i klinikami w Gorzowie, Frankfurcie nad Odrą, Słubicach, Beeskow, Eisenhüttenstadt i Bad Saarow w dziedzinie wspólnych badań i zapewnienia wykwalifikowanej kadry oraz orga-

nizowano praktyki dla polskiego personelu pielęgniarskiego w niemieckich szpitalach. W celu identyfikacji występujących nadal potrzeb i koncepcji rozwiązań organizowane powinny być spotkania i warsztaty zainteresowanych podmiotów i osób, które należy wspierać na szczeblu Euroregionu. Dodatkowo wyjaśnić należy sytuację prawną transgranicznych akcji ratunkowych, aby umożliwić tego rodzaju pomoc. Współpraca związana z epidemiologią została już rozpoczęta, mają więc miejsce wzajemne ostrzeżenia przed epidemiami grypy i innych chorób.

■ Bezpieczeństwo

Policja

Odpowiedzialna za ten obszar po stronie niemieckiej Euroregionu jest Dyrekcja Policji Wschód (Polizeidirektion Ost) z siedzibą we Frankfurcie nad Odrą. Dodatkowo w niemieckiej części Euroregionu znajdują się dwie Inspekcje Policji (Polizeiinspektion), których pracę wspiera sześć Komisariatów Policji (Polizeirevier). We Frankfurcie nad Odrą znajduje się ponadto jedno z dwóch landowych stanowisk kierowania Policji o zasięgu krajowym.

Za obszar polskiej strony Euroregionu odpowiada Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wielkopolskim. Jej pracę wspiera Komenda Miejska w Gorzowie Wielkopolskim i sześć Komend Powiatowych oraz siedem Komisariatów znajdujących się w całym subregionie gorzowskim.

Fot.: Sigrid Kurz

Współpraca organów bezpieczeństwa po obydwu stronach granicy jest konsekwentnie rozwijana. Wspólne patrole, kontrole drogowe i działania operacyjne brandenburskich i polskich policjantów stały się już zwykłym obrazem z dróg i ulic Euroregionu. Kursy językowe i wspólne ćwiczenia, narady robocze i konferencje przyczyniają się do lepszej współpracy. Priorytety stanowią przy tym poprawa znajomości niezbędnych przepisów prawa i metod policyjnej pracy

taktycznej po drugiej stronie granicy, odpowiednie ćwiczenia praktyczne, interkulturowe rozwiązywanie konfliktów i mediacje oraz związana z tym kompetencja językowa.

Euroregion wspiera poszerzenie tego spektrum. Uwagę należy zwrócić przy tym na prewencję i urządzenie miejsc publicznych w aspekcie bezpieczeństwa.

Straż pożarna

W niemieckiej części Euroregionu niemal każda gmina posiada własną ochotniczą straż pożarną, która wypełnia bieżące zadania. Ze względu na zmiany demograficzne coraz trudniej jest zabezpieczyć osobowo wypełnianie tych zadań. Niedobór ochotników oraz brak nowego narybku stanowią główne przyczyny tego, że nie udaje się w coraz większym stopniu zapewnić ciągłej gotowości straży pożarnej. Z tego powodu w roku 2007 utworzono ośrodkowe straże pożarne (Stützpunktfeuerwehr), które zapewniać mają lokalną i ponadlokalną ochronę przeciwpożarową.

Fot.: Gmina Witnica

Również po stronie polskiej Komendy Wojewódzkiej i Powiatowej oraz Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej jako zawodowa straż pożarna przejmują lokalną i ponadlokalną ochronę przeciwpożarową, wpieraną przez ochotnicze straże pożarne. W kontekście transgranicznym istnieje jeszcze duży potencjał. Odbywają się wprawdzie wspólne ćwiczenia, brak jednak jednolitej transgranicznej koncepcji ochrony przeciwpożarowej i przed katastrofami. Pokonywanie barier językowych oraz systematyczne wspólne ćwiczenia mogą przyczynić się do redukcji tego deficytu zwłaszcza na przygranicznych, wiejskich obszarach. Oddziaływanie zmian klimatycznych i występujące w związku z tym częściej klęski żywiołowe sprawiają, że konieczne jest zorganizowanie w przyszłości, obejmującej cały obszar, transgranicznej ochrony przed katastrofami. Coraz częstsze susze ułatwiają powstawanie pożarów, które dzięki współpracy ponadgranicznej muszą być tłumione szybko i blisko miejsca ich powstania. Dlatego opty-

malizacja współpracy w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej i przed katastrofami oraz wzajemnej pomocy w kontekście transgranicznym jest konieczna i potrzebna do zwiększenia bezpieczeństwa w regionie.

Administracja

Struktura administracyjna różni się w obydwu krajach zasadniczo. Podczas gdy w Rzeczypospolitej Polskiej istnieje system centralistyczny, Republika Federalna Niemiec jest przykładem państwa o ustroju federalnym. W zależności od wynikającego z tego podziału zadań i kompetencji pojawiają się punkty styku do współpracy na szczeblu administracji. Sytuacja w policji, ochronie przed pożarami i katastrofami została już poruszona. W odniesieniu do Policji Federalnej, władz celnych i urzędów pracy obowiązują podobne zasady. Istnieją regularne kontakty między ministerstwami kraju związkowego Brandenburgia a Urzędem Marszałkowskim, Urzędem Wojewody i ministerstwami Rzeczypospolitej Polskiej, szczególnie w związku ze wspólną realizacją Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013. Szczególna funkcja przypada Wspólnemu Departamentowi Planowania Berlina i Brandenburgii, który zajmuje się tematami transgranicznymi w aspekcie planowania przestrzennego. Sporządza podstawy planistyczne współpracy i jest w kontakcie z odpowiednimi instytucjami po stronie polskiej i strukturami federalnymi po stronie niemieckiej. Najnowszym rezultatem tej współpracy jest opracowana przez Polskę i Niemcy transgraniczna koncepcja transportowa. Również na szczeblu Euroregionu już w 2008 r. pracowano nad transgraniczną koncepcją transportu w ramach projektu DPERON, o którego aktualizację podejmo-

wane są obecnie starania. Współpraca na szczeblu samorządów ma już długą tradycję i oparta jest o umowy partnerskie, a jej zakres sięga po opracowywanie wspólnych koncepcji i realizację wspólnych projektów. Na szczeblu gmin udało się w ciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci stworzyć liczne partnerstwa (27 na obszarze Euroregionu) i podbudować je odpowiednimi umowami. Obok spotkań mieszkańców w ramach imprez samorządowych coraz większą rolę odgrywa wymiana doświadczeń pracowników administracji. Wybitnym przykładem współpracy są miasta Frankfurt nad Odrą i Słubice. Z pomocą współfinansowanego przez UE projektu prowadzone jest tu Centrum Kooperacji z pracownikami obydwu urzędów miast. Odbývają się regularnie wspólne posiedzenia radnych obydwu Rad oraz prowadzona jest wspólna promocja obu miast.

Euroregion dąży do tego, by przyjęta już w koncepcjach wymiana doświadczeń i wiedzy była w przyszłości intensyfikowana i przeniesiona zgodnie z potrzebami na wszystkie samorządy i wszystkie działy administracji. W uzupełnieniu do zamierzonej, intensywnej, dwustronnej, tematycznej wymiany doświadczeń na szczeblu samorządowym analiza osiągniętych dotąd rezultatów we współpracy transgranicznej wykazała, że dla udanej realizacji celów i koncepcji działań potrzebne jest wykorzystanie wyraźnych synergii, które kryje w sobie wspólna analiza sytuacji lub koncepcja działań z wykorzystaniem instrumentów planowania przestrzennego. Problematyce tej Euroregion przypisze przy realizacji Koncepcji większe znaczenie tak, aby analizy, koncepcje i plany w większym stopniu opierały się na odtwarzalnych cyfrowych podstawach danych planowania przestrzennego.

Fot. Marek Gula (EPEV)

Fot.: Toralf Schiwietz (EPEV)

WSPÓŁPRACA POLSKO-NIEMIECKA

Od czasu powstania Euroregionu współpraca transgraniczna uległa znacznej intensyfikacji. W ciągu ostatnich dwudziestu lat wzrastało zaangażowanie instytucji samorządowych i administracji państwowych, organizacji i innych inicjatyw niepaństwowych w zakresie inicjowania i utrwalania transgranicznych spotkań i kooperacji. Ostatnie dziesięciolecie wydały liczne ukończone z powodzeniem projekty, z których wynikło wiele trwałych partnerstw. Setki różnych podmiotów doprowadziły podczas tysięcy imprez do spotkania się dziesiątek tysięcy ludzi i przyczyniły się tym samym aktywnie do tworzenia dobrosąsiedzkich stosunków między Polakami i Niemcami.

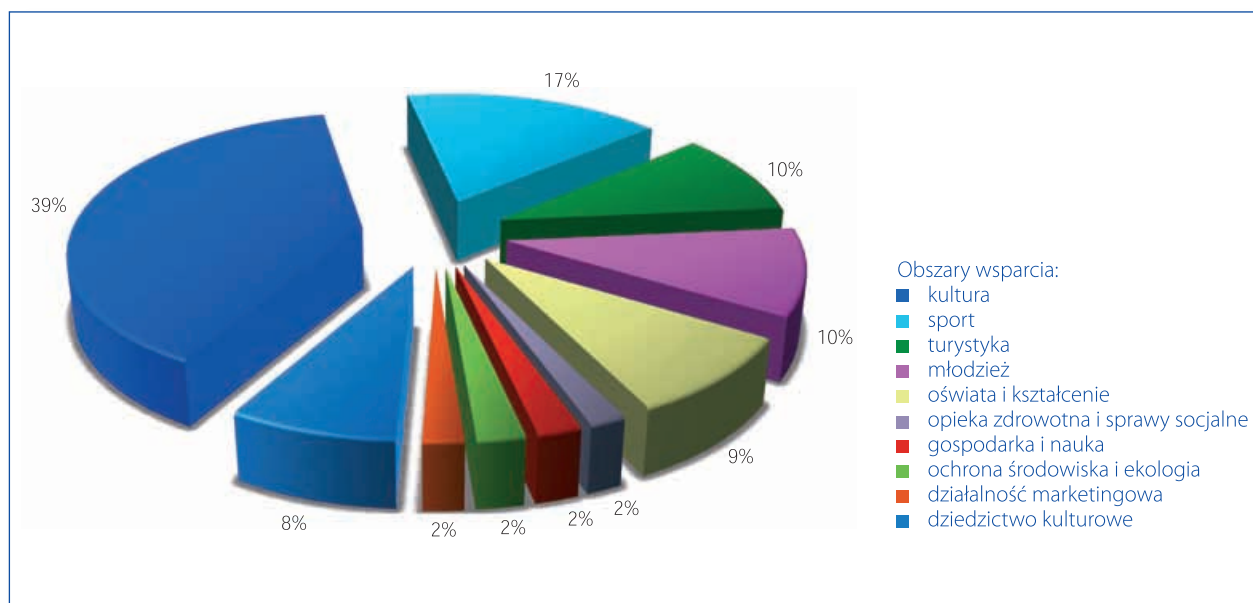
■ Stan współpracy transgranicznej

Szczególnym wyrazem tego jest wielość, szerokie spektrum merytoryczne i stały wzrost liczby projektów

spotkaniowych realizowanych przez beneficjentów ze wszystkich obszarów życia społecznego. Dużą rolę odgrywają przy tym wspierane ze środków UE projekty spotkaniowe i sieciowe, które realizowane są w ramach projektów parasolowych stowarzyszeń tworzących Euroregion PRO EUROPA VIADRINA.

Polskie Biuro Euroregionu od 1998 r. pełni funkcję Jednostki Centralnej Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży. W tym czasie dofinansowano kilkaset spotkań w których wzięło udział około 30 000 osób.

Poniższe wykresy odzwierciedlają spektrum wnioskodawców i obszarów tematycznych I projektu parasolowego (2009-2011), który dofinansowany był z Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Brandenburgia-Polska (województwo lubuskie) 2007-2013. W realizacji znajduje się obecnie II projekt parasolowy, a łączna liczba przeprowadzonych do 2014 r. projektów wzrosła do ponad 1200.

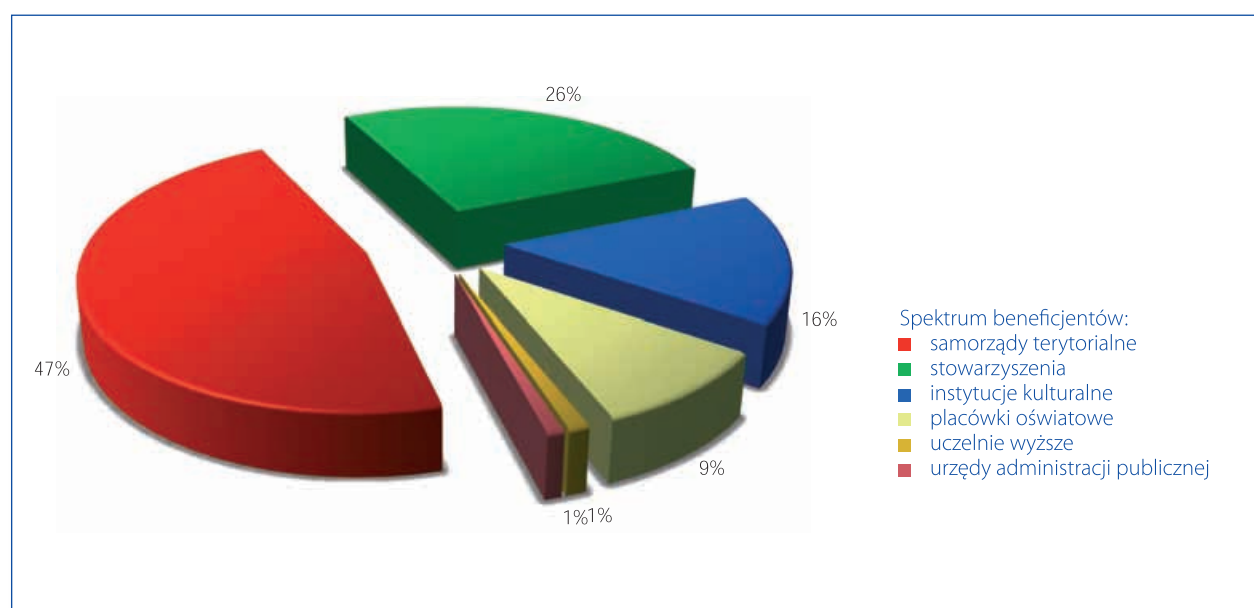

Ryc. 14: Liczba projektów w ramach pierwszych Projektów Parasolowych dla Funduszu Małych Projektów i Projektów Sieciowych 2009-2011 obu stowarzyszeń tworzących Euroregion PRO EUROPA VIADRINA (według obszarów wsparcia; dane w %)

Współpraca transgraniczna dotyczy nie tylko jednostek samorządu terytorialnego i administracji, lecz prowadzona i pogłębiana była również poprzez różnorodne działania organizacji pozarządowych, np. związków sportowych, wędkarskich, ochotniczych straży pożarnych, zrzeszeń pracodawców, np. między federacją związków zawodowych DGB Berlina i Brandenburgii z NSZZ Solidarność w Gorzowie Wielkopolskim.

Istotną rolę przy inicjowaniu współpracy odgrywały również partnerstwa polskich i niemieckich powiatów. Wymienić należy przy tym współpracę

powiatu Marchijskie Nadodrze (Märkisch-Oderland) z powiatem słubickim i gorzowskim oraz powiatu Odra-Sprewa (Oder-Spree) z powiatami sulęcińskim i słubickim. Regularnie odbywają się polsko-niemieckie imprezy kulturalne skierowane do różnych grup wiekowych i zainteresowań. Gminy, szkoły i stowarzyszenia organizują wiele imprez sportowych, warsztatów, seminariów, festynów, koncertów i innych spotkań, na których polscy i niemieccy obywatele wymieniają doświadczenia, realizują działania i świętują wspólne osiągnięcia.

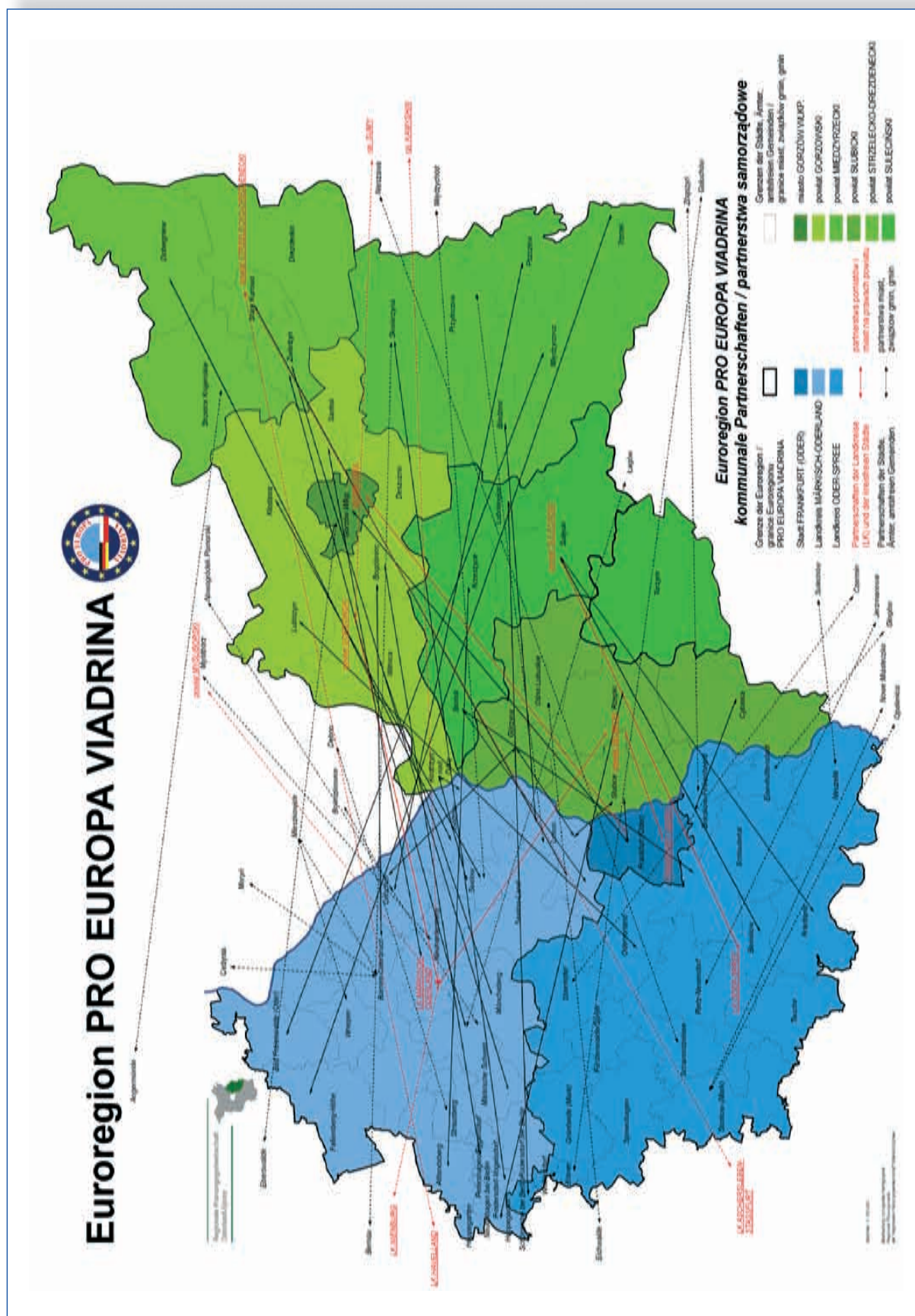
Ryc. 15: Spektrum beneficjentów projektów w ramach pierwszych Projektów Parasolowych dla Funduszu Małych Projektów i Projektów Sieciowych 2009-2011 obu stowarzyszeń tworzących Euroregion PRO EUROPA VIADRINA (proporcjonalnie w %)

Partnerstwa gmin w Euroregionie

Partnerstwa między miastami lub gminami mają często za cel wymianę kulturalną i gospodarczą, nierzadko ponad granicami. Na obszarze Euroregionu wiele polskich i niemieckich miast i gmin utworzyło partnerstwa (patrz mapa partnerstw gmin). Partnerstwa kultywowane są w różnoraki sposób, od wymiany doświadczeń administracji poprzez wspólne festyny po koncepcje

i realizację wspólnych infrastruktur technicznych lub socjalnych (patrz również rozdział 5). Spotkania te uległy w większości intensyfikacji od czasu powstania partnerstw i zostały na przestrzeni lat rozbudowane.

Kolejny potencjał wykorzystać można w wymianie doświadczeń na szczeblu administracji, która przy wsparciu euroregionu rozszerzona powinna być na wszystkie działy tematyczne, by we wszystkich z nich można było korzystać z wiedzy sąsiada.

Ryc. 16: Mapa partnerstw gmin w Euroregionie i poza nim; Źródło: Euroregion PRO EUROPA VIADRINA i Regionalna Wspólnota Planistyczna Oderland-Spree 2013

ANALIZA SŁABYCH I MOCNYCH STRON (SWOT)

Wraz z aktualizacją Koncepcji Rozwoju i Działania zbadano również i poddano aktualizacji analizę mocnych i słabych stron (SWOT). Wciąż jeszcze aktualne stwierdzenia zostały zachowane lub odpowiednio dostosowane do zmian, dodano również nowe warunki.

Poniższa analiza mocnych i słabych stron składa się ze stwierdzeń dotyczących ludności, rozwoju gospodarczego, rozwoju obszarów wiejskich, zasobów ludzkich oraz współpracy euroregionalnej.

■ Ludność

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
- doświadczenie społeczeństwa w życiu w regionie przygranicznym - otwartość ludności wobec innych ludzi	- braki w ponadgranicznej wymianie doświadczeń (m.in. w dziedzinie zaspokojenia potrzeb bytowych) - nadal niewystarczające interkulturalne zainteresowania - zbyt małe zainteresowanie sprawami drugiej strony	- lepsze warunki życia i pracy (m.in. jako wkład w stabilizację liczby mieszkańców) - rosnące zainteresowanie dostosowanym do potrzeb ukierunkowanym międzynarodowo kształceniem zawodowym i podnoszeniem kwalifikacji - poprawa kierowanego transgranicznie kształcenia zawodowego i podnoszenia kwalifikacji - więź ludności z krajoobrazami kulturowymi	- zmiany demograficzne - dalszy spadek liczby ludności (m.in. w wyniku spadku liczby urodzin; odpływ) - zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym - niepewność wśród ludności w aspekcie bezpieczeństwa (m.in. przestępczość przygraniczna) i zaopatrzenia (m.in. opieka zdrowotna, szkoła, lokalna komunikacja publiczna)

Fot.: Katarzyna Klonowska

Rozwój gospodarczy

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
- wysoka liczba zatrudnionych w sektorze usług - duża liczba dostępnych pracowników - wystarczająca ilość planistycznie wyznaczonych obszarów przemysłowych - duża liczba Małych i Średnich Przedsiębiorstw (dalej: MŚP) i mikroprzedsiębiorstw	- wciąż zbyt słabe ukierunkowanie na branżę przyszłości (m.in. energie odnawialne) - duże bezrobocie w regionie przygranicznym - zbyt mało ośrodków gospodarczych oddziałujących na region - małe strategiczne ukierunkowanie MŚP na transgraniczne działania marketingowe - brak strategii marketingowej na umiędzynarodowienie - niedostatek transgranicznej współpracy przedsiębiorstw i promocji gospodarczej lokalizacji	- nowe i trwałe miejsca pracy w innowacyjnych branżach, współpraca z instytucjami naukowymi - utworzenie sieci centrów innowacji i technologii - połączenie sieciowe przestrzeni gospodarczych z sąsiadującymi metropoliami - wykorzystanie położenia geograficznego (m.in. między metropoliami, przy II Korytarzu TEN-T) - ściślejsza transgraniczna współpraca przedsiębiorstw - wykorzystanie nowych potencjałów - rozwój potencjału turystycznego w określonych priorytetach	- spadająca siła gospodarcza - zmniejszenie różnorodności w miksie branż - ograniczenie do tradycyjnych branż - malejące wyposażenie finansowe, mała zdolność innowacyjna - odpływ pracowników (m.in. ze względu na liczbę i atrakcyjność ofert pracy, jakość życia) - brak narybku lub wykwalifikowanych pracowników na rynku pracy

Rozwój obszarów wiejskich

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
- dobrze warunki dla edukacji i turystyki dzięki znanym w skali międzynarodowej krajobrazom przyrodniczo-kulturowym - ponadregionalnie znane lokalizacje w dziedzinie historii, kultury, sztuki i sportu - duży udział wód, terenów rolniczych i leśnych - dobrze zasoby naturalne dla rozwoju rolnictwa ekologicznego	- braki w ponadgranicznych koncepcjach i strukturach dotyczących wykorzystania potencjałów - wciąż niewystarczające wykorzystanie zasobów przyrodniczych w edukacji, ochronie zdrowia, działalności gospodarczej i turystyce - niewystarczające zdolności w zakresie marketingu ofert turystycznych - wciąż występujące braki w infrastrukturze obszarów wiejskich (m.in. połączenia między osiedlami a otoczeniem, przeprawy przez Odrę)	- poprawa wspólnej promocji lub wykorzystania potencjałów krajobrazów przyrodniczo-kulturowych - uzupełnienie sieci szlaków turystycznych i towarzyszącej infrastruktury - poprawa oferty usług (gastronomia i inne) - bliskość metropolii, rosnące zainteresowanie ofertami turystycznymi na obszarach wiejskich - opracowanie i poszerzenie produktów regionalnych i łańcuchów wytwarzania wartości - wspólne przetwórstwo i sprzedaż, bliskość metropolii jako rynek zbytu - potencjał uprawy surowców odnawialnych	- zmiany demograficzne - rosnące bezrobocie w wyniku zmian strukturalnych w rolnictwie - nieekonomiczność ofert m.in. edukacji i usług na obszarach wiejskich w obliczu zmniejszenia liczby ludności - konflikty użytkowania między rolnictwem a ochroną środowiska - słabość kapitałowa przedsiębiorstw - słabość w zakresie kapitału własnego wśród beneficjentów projektów w celu (pre)finansowania projektów (zwłaszcza projektów spotkań) - następstwa zmian klimatycznych - zagrożenie pożarami i powodzią

■ Zasoby ludzkie

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
■ dobra edukacja szkolna – wielu uczniów liceów ■ duża liczba dobrze wykształconych pracowników, wysoki udział absolwentów szkół o profilu zawodowym ■ międzynarodowe ukierunkowanie oraz wysoki poziom instytucji naukowych, wyższych szkół zawodowych i uniwersytetów ■ doświadczenia i know-how we współpracy ponadgranicznej (m.in. uznawanie dyplomów zawodowych, portal on-line do porównania profili zawodowych) ■ gotowość do mobilności wśród ludności ■ ożywiona działalność stowarzyszeń i aktywna praca społeczna (strona niemiecka)	■ posiadająca potencjał rozbudowy współpracy między instytucjami naukowymi i gospodarką ■ mała liczba ofert podnoszenia kwalifikacji skierowanych do MŚP ■ niskie kompetencje interkulturowe ■ udział osób przerywających naukę w szkole powyżej średniej RFN ■ mała liczba ofert dalszego kształcenia po maturze w obrębie Euroregionu ■ niewielka oferta miejsc pracy, niekorzystna struktura wiekowa, niewystarczająca znajomość języków zwłaszcza na obszarach wiejskich	■ ukierunkowane międzynarodowo i na aktualny stan techniki kształcenie zawodowe i podnoszenie kwalifikacji pracowników w celu sprostania wymagom rynku pracy na pograniczu ■ wspólne struktury kształcenia zawodowego ■ wspieranie zdolności badawczych i rozwojowych zwłaszcza na rzecz MŚP i branż przyszłości ■ Euroregion jako region edukacji	■ rosnące bezrobocie ■ bliskość ośrodków uniwersyteckich w metropoliach, odpływ studentów ■ niewielkie szanse na ponowne zatrudnienie dla długotrwale bezrobotnych

■ Współpraca euroregionalna

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
■ 20-letnie doświadczenie we współpracy ■ sprawdzone struktury Grup Roboczych Euroregionu ■ wieloletnie doświadczenie w polsko-niemieckich ocenach projektów ■ wspólne działania PR	■ zbyt silne nastawienie na europejskie fundusze pomocowe (INTERREG) ■ polityczne czynniki decyzyjne nie w pełni wykorzystują potencjał Euroregionu ■ Euroregion nie jest uznawany jako podmiot rozwoju regionalnego	■ umocnienie całościowej struktury ■ organizacyjna i merytoryczna intensyfikacja wymiany doświadczeń (m.in. w dziedzinie zaspokojenia potrzeb bytowych i wykorzystania wspólnych potencjałów) ■ zarządzanie wspólnymi celami na podstawie ciągłej i ścisłej współpracy zwłaszcza przy sporządzaniu i uzgadnianiu strategii, koncepcji i działań ponadgranicznych ■ wykorzystanie instrumentów ponadgranicznego planowania przestrzennego jako podstawy strategii i koncepcji ■ Euroregion jako reprezentant interesów regionu przygranicznego	■ rozpad Euroregionu ■ utrata znaczenia w konkurencji regionów ■ zagrożenie koncepcji podejścia oddolnego (bottom up) ■ zmniejszenie prawa do głosu Euroregionu

CELE I PRIORYTETY DZIAŁAŃ

Wraz z aktualizacją Koncepcji Rozwoju i Działania można było również dostosować cele i priorytety działania do obecnej sytuacji. Przy opracowywaniu celów uwzględniono sugestie z indywidualnych rozmów z instytucjami, ekspertami, administracjami i samorzą-

dami oraz spostrzeżenia wynikające z analizy danych podstawowych z wieloletniego porównania sytuacji w Euroregionie. Zgodnie z tym utrzymano nadal obowiązujące cele lub skorygowano je lub też uzupełniono o nowe aspekty.

■ Drzewo celów Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA

CEL GŁÓWNY			
Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów			
Wspieranie wspólnej tożsamości i myśli europejskiej	Wspieranie turystycznych i gospodarczych czynników lokalizacji	Wzmocnienie wspólnej infrastruktury i usług publicznych	Wspieranie innowacyjności i edukacji
Przedsięwzięcia i działania służące wspieraniu myśli europejskiej	Rozwój wspólnych struktur, strategii i działań	Transgraniczny rozwój miast i gmin oraz planowanie przestrzenne	Współpraca w dziedzinie nauki i badań naukowych oraz w zakresie innowacji i promowania technologii
Wspieranie polsko-niemieckich przedsięwzięć i spotkań w zakresie edukacji, kultury, spraw społecznych, sportu i środowiska naturalnego	Rozwój potencjału turystycznego	Tworzenie lub optymalizacja transgranicznych połączeń komunikacyjnych, uwzględniające i domykające luki w sieci połączeń	Poszerzenie współpracy w zakresie kształcenia zawodowego
Współpraca między samorządami i współpraca administracji	Uzupełnianie sieci szlaków turystycznych i towarzyszącej jej infrastruktury	Transgraniczna ochrona przeciwpożarowa i przed katastrofami, udzielanie pomocy	Podwyższanie kwalifikacji pracowników i pracodawców
Współpraca stowarzyszeń, związków, fundacji i innych inicjatyw w celu promowania działań polsko-niemieckich	Wydarzenia i działania w celu wykorzystania krajobrazu naturalnego i kulturowego	Infrastruktura zaopatrzenia w media i utylizacji odpadów	Transfer know-how w regionie granicznym
Współpraca z innymi Euroregionami	Wspieranie transgranicznej współpracy przedsiębiorstw	Działania na rzecz zachowania krajobrazów przyrodniczo-kulturowych oraz ochrona gatunków	Wspieranie kompetencji międzykulturowych i umiejętności językowych
Euroregionalne instytucje i miejsca spotkań	Wzmocnienie kompetencji branżowych w regionie pogranicza i promocja gospodarcza	Działania w odpowiedzi na zmiany demograficzne	
Działania na rzecz tożsamości krajobrazów kulturowych Euroregionu	Włączenie przedsiębiorstw do transgranicznej sieci komunikacyjnej	Wydarzenia i działania w odpowiedzi na zmiany klimatu i podnoszenia świadomości społecznej	

Koncepcja działania

CEL GŁÓWNY

Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów

Cel: Wspieranie wspólnej tożsamości i myśli europejskiej

Priorytety działania	Koncepcje działania
Przedsięwzięcia i działania służące wspieraniu myśli europejskiej	Wspieranie projektów spotkań
	Poprawa informacji skierowanej do określonych grup docelowych i na określone tematy, dotyczącej spraw europejskich i przedsięwzięć po obu stronach Odry
	Lobbing i public relations na rzecz mieszkańców Euroregionu
Wspieranie polsko-niemieckich przedsięwzięć i spotkań w zakresie edukacji, kultury, spraw społecznych, sportu i środowiska naturalnego	Wspieranie małych, skierowanych do określonych grup docelowych, projektów społeczno-kulturalnych
	Wspólne projekty kulturalne, społeczno-kulturalne, sportowe i szkolne oraz przedsięwzięcia zwłaszcza skierowane do dzieci, młodzieży i dorosłych
Współpraca między samorządami i współpraca administracji	Wspieranie współpracy między samorządami
	Współpraca administracji
	Wspieranie wymiany doświadczeń między samorządami
	Poprawa kompetencji językowych w administracji publicznej (np. współpraca policji, wymiaru sprawiedliwości)
Współpraca stowarzyszeń, związków, fundacji i innych inicjatyw w celu promowania współpracy polsko-niemieckiej	Wspieranie sąsiedzkiej współpracy jednostek samorządu terytorialnego oraz publicznych i prywatnych podmiotów kultury, stowarzyszeń i instytucji w celu dalszego rozwoju dobrych stosunków lub spójności społecznej
	Wspieranie sąsiedzkiej współpracy instytucji socjalnych, służby zdrowia i edukacji
	Współpraca i tworzenie sieci regionalnych organizacji ekologicznych
Współpraca z innymi euroregionami	Poszerzenie współpracy z innymi euroregionami (wzdłuż granicy polsko-niemieckiej i w całej Europie) w celu wymiany doświadczeń i wykorzystania przykładów dobrych praktyk
Euroregionalne instytucje i miejsca spotkań	Umocnienie struktur euroregionalnych
	Rozbudowa i modernizacja centrów współpracy polsko-niemieckiej
Działania na rzecz tożsamości krajobrazów kulturowych Euroregionu	Rozwój i łączenie w sieci znaczących krajobrazów kulturowych Euroregionu (np. Oderbruch, Ziemia Lubuska, Dolina Warty i Noteci)
	Działania na rzecz utrzymania różnorodności krajobrazów kulturowych i ich wykorzystania w celu poprawy jakości życia ludności

Cel: Wsparcie turystycznych i gospodarczych czynników lokalizacji	
Priorytety działania	Koncepcje działania
Rozwój wspólnych struktur, strategii i działań	Wspólne sporządzenie i realizacja transgranicznego planu działań na rzecz rozwoju turystyki w Euroregionie
	Poszerzenie współpracy i łączenie podmiotów w sieci oraz tworzenie sieci kooperacyjnych
	Rozwój i łączenie w sieci ośrodków turystycznych w ramach transgranicznej współpracy między partnerami w dziedzinie turystyki
	Wspieranie edukacji zawodowej zgodnie z potrzebami gospodarki w kooperacji z niemieckimi lub polskimi instytucjami w branży turystyki i w sektorze usług
Rozwój potencjału turystycznego	Rozwój priorytetowych potencjałów turystycznych, m.in. Euroregion jako region rekreacji i edukacji, opracowywanie marek i atrakcji turystycznych
	Stworzenie wspólnego profesjonalnego turystycznego marketingu regionalnego
	Analiza potencjałów turystycznych na obszarze Euroregionu w innych gałęziach turystyki jak turystyka przyrodnicza, edukacyjna, zdrowotna oraz kultura, sztuka i historia przemysłu z włączeniem krajobrazów kulturowych, licznych uzdrowisk, kąpielisk i miejscowości wypoczynkowych
	Działania w celu wykorzystania potencjałów turystycznych
	Poprawa transgranicznej informacji na temat przedsięwzięć, ofert, zabytków i atrakcji turystycznych łącznie z ich wizualizacją z uwzględnieniem nowoczesnych mediów (trójjęzyczne teksty, wyraziste mapy, Internet, nawigacja mobilna itd.)
Uzupełnianie sieci szlaków turystycznych i towarzyszącej jej infrastruktury	Rozbudowa, likwidacja luk lub dalszy rozwój szlaków rowerowych, pieszych oraz jeździeckich, wodnych szlaków turystycznych i infrastruktury informacyjnej
	Dalszy rozwój infrastruktury turystycznej w obszarze turystyki wodnej (budowa pomostów, tworzenie dodatkowych przepraw przez Odrę i związane z tym działania)
	Działania inwestycyjne w celu dalszej rozbudowy istniejących ofert turystycznych i podniesienia jakości istniejącej już infrastruktury turystycznej (turystyka rowerowa, wodna i kulturowa)
	Działania w obszarze infrastruktury publicznej o oddziaływaniu transgranicznym na polu wypoczynku, kultury, sportu i innej infrastruktury społecznej
Wydarzenia i działania w celu wykorzystania krajobrazu naturalnego i kulturowego	Działania w celu zrównoważonego wykorzystania turystycznego obszarów krajobrazowych
	Połączenie w sieci tematyczne turystyki lądowej i wodnej wraz ze szczególnymi atrakcjami przyrodniczymi lub kulturowymi

Wspieranie transgranicznej współpracy przedsiębiorstw	Wspieranie wymiany doświadczeń w kooperacji i tworzeniu sieci
	Wspieranie wielojęzycznego podnoszenia kwalifikacji o specyfice branżowej
	Wspieranie promocji produktów regionalnych i powiązanie ich z ofertą turystyczną
	Stworzenie warunków ramowych w celu wspierania powstawania ponadgranicznych przedsiębiorstw (podnoszenie kwalifikacji, doradztwo, coaching)
	Rozwój i wspieranie polsko-niemieckich kooperacji i sieci przedsiębiorstw
	Likwidacja luk w ponadgranicznych lub regionalnych łańcuchach wytwarzania wartości
	Rozwój przedsiębiorczości (MŚP)
	Internacjonalizacja MŚP w regionie granicznym poprzez tworzenie sieci tematycznych w Euroregionie (np. Business Cluster)
Wzmocnienie kompetencji branżowych w regionie pogranicza i promocja gospodarcza	Wspieranie MŚP w zdobywaniu nowych rynków – internacjonalizacja (np. udział w targach)
	Wzmocnienie kompetencji branżowych i marketingu lokalizacji (m.in. gospodarka zdrowotna, energie odnawialne, logistyka, usługi, przemysł metalowy)
	Budowa i rozwój centrów innowacji i inkubatorów przedsiębiorczości na obszarze Euroregionu
	Opracowanie wspólnych koncepcji rozwoju w celu długoterminowego kształtowania gospodarki na pograniczu
Włączenie przedsiębiorstw do transgranicznej sieci komunikacyjnej	Połączenia z ponadregionalną siecią transportową
	Wspieranie miejsc przeładunku na rzecz transgranicznych przewozów towarowych (porty, centra transportowo-logistyczne itp.) oraz instalacji transportu kombinowanego

**Cel: Wzmocnienie wspólnej infrastruktury
oraz infrastruktury służącej zaspokajaniu podstawowych potrzeb bytowych**

Priorytety działania	Koncepcje działania
Transgraniczny rozwój miast i gmin oraz planowanie przestrzenne	Poszerzanie wymiany doświadczeń między samorządami i przeprowadzanie przedsięwzięć transgranicznych w dziedzinach transportu, ładu przestrzennego, planowania krajowego i regionalnego, rozwoju i przebudowy miast, zaspokojenia potrzeb bytowych
	Ponadgraniczna współpraca samorządów w aspekcie zrównoważonego rozwoju przestrzennego (m.in. miasta z ich obszarami powiązanymi)
	Wykorzystywanie tematycznego, ponadgranicznego planowania przestrzennego jako instrumentu realizacji Koncepcji Rozwoju i Działania
	Opracowywanie wspólnych strategii, koncepcji, studiów na rzecz ponadgranicznego rozwoju regionalnego oraz weryfikacja wykonalności (studium wykonalności) we wszystkich dziedzinach
	Sporządzanie zintegrowanych planów komunalnych dla gmin partnerskich z uwzględnieniem takich aspektów jak, rozwój śródmieści, reakcja na zmiany klimatyczne, bezpieczeństwo zaopatrzenia (m.in. energetyka, zaspokojenie potrzeb bytowych)
	Działania rozwoju ponadgranicznego miast granicznych/ dwumiejast jako przedsięwzięcie modelowe na rzecz transgranicznego rozwoju miast

Tworzenie lub optymalizacja transgranicznych połączeń komunikacyjnych, uwzględniające i domykające luki w sieci połączeń	Ponadgraniczna poprawa infrastruktury transportowej i włączenie do transeuropejskiego korytarza transportowego (TEN 2)
	Dalszy rozwój transgranicznego transportu regionalnego w celu optymalizacji publicznej sieci komunikacyjnej
	Optymalizacja lub likwidacja luk w transporcie drogowym (transgraniczne połączenia transportowe – tworzenie sieci transportowych, zintegrowane koncepcje transportu)
	Optymalizacja lub likwidacja luk na drogach pieszych i rowerowych (m.in. przeprawy przez Odrę)
	Optymalizacja transportu kolejowego i dróg wodnych
Transgraniczna ochrona przeciwpożarowa i przed katastrofami, udzielanie pomocy	Ponadgraniczna współpraca i łączenie w sieć placówek dowodzenia
	Ponadgraniczna współpraca administracji w dziedzinie ochrony przed katastrofami
	Kontynuacja i intensyfikacja ponadgranicznej ochrony przed katastrofami w ramach wspólnych koncepcji, ćwiczeń i akcji
	Stworzenie koncepcji i zainicjowanie wspólnych jednostek straży pożarnej o szczególnych zadaniach
Infrastruktura zaopatrzenia w media i utylizacji odpadów	Koncepcje w celu włączenia energii odnawialnych do systemów energetycznych
	Rozbudowa współpracy instytucji zaopatrujących w media i odprowadzających odpady (woda, ścieki, gospodarka odpadami, systemy energetyczne) łącznie z wymianą doświadczeń i sporządzaniem koncepcji wykorzystania potencjałów ponadgranicznych
Działania na rzecz zachowania krajobrazów przyrodniczo-kulturowych oraz ochrona gatunków	Informacja i public relations w odniesieniu do regionalnych krajobrazów przyrodniczo-kulturowych oraz ochrony gatunków
	Działania w celu utrzymania krajobrazów przyrodniczo-kulturowych oraz ochrony gatunków
Działania w odpowiedzi na zmiany demograficzne	Optymalizacja publicznej komunikacji osobowej lokalnej i dalekobieżnej
	Rozwój i utrwalenie pozycji gminnych centrów spotkań i zaopatrzenia
	Intensyfikacja istniejących kooperacji i wspieranie nowych partnerstw w ponadgranicznej służbie zdrowia
Wydarzenia i działania w odpowiedzi na zmiany klimatu i podnoszenia świadomości społecznej	Informacje dotyczące ochrony klimatu
	Działania będące reakcją na następstwa zmian klimatycznych
	Przedsięwzięcia w zakresie ochrony przed emisjami w celu poprawy jakości życia

Cel: Wsparcie innowacyjności i edukacji	
Priorytety działania	Koncepcje działania
Współpraca w dziedzinie nauki i badań naukowych oraz w zakresie innowacji i promowania technologii	Budowa ponadgranicznego systemu wspierania innowacji i transferu technologii
	Wspieranie ponadgranicznych kooperacji i sieci instytucji nauki, badań i technologii w celu poprawy dostępu do wiedzy naukowej i transferu technologii oraz współpraca/tworzenie sieci z gospodarką i społeczeństwem
Poszerzenie współpracy w zakresie kształcenia zawodowego	Poszerzenie i dalszy rozwój ponadgranicznych kooperacji w dziedzinie kształcenia zawodowego i podnoszenia kwalifikacji
	Wspieranie istniejących struktur informacyjnych w dziedzinie edukacji zawodowej
	Informowanie, doradztwo i wspieranie absolwentów szkół przy wyborze odpowiedniego zawodu
Podwyższanie kwalifikacji pracowników i pracodawców	Wspieranie możliwości podnoszenia kwalifikacji w odniesieniu ponadgranicznym
	Rozwój i stosowanie modułów do podnoszenia kwalifikacji w dziedzinie kompetencji interkulturowej jako stały element ofert edukacji zawodowej i podnoszenia kwalifikacji
Transfer know-how w regionie granicznym	Rozbudowa istniejących struktur informacyjnych
	Wspieranie (międzynarodowej) wymiany doświadczeń o specyfice branżowej w celu zapewnienia transferu know-how w Euroregionie
Wspieranie kompetencji międzykulturowych i umiejętności językowych	Poszerzanie kooperacji podmiotów realizujących zadania edukacyjne, łącznie z modernizacją instytucji
	Działania uwzględniające specyfikę grup docelowych w celu pokonania bariery językowej i poprawy kompetencji międzykulturowej wśród ludności (w życiu codziennym i zawodowym, niezależnie od wieku)
	Nauczanie języków obcych (niemiecki/polski) i transgraniczna wymiana uczniów i uczniów zawodu

WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE REALIZACJI

Aktualizacja koncepcji Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA miała miejsce od 2012 r. w ścisłym uzgodnieniu między Biurami i Zarządami obydwu Stowarzyszeń z włączeniem podmiotów i instytucji regionalnych. W obliczu rezultatów procesu aktualizacji Członkowie Zarządów obydwu Stowarzyszeń odczuwają dużą potrzebę intensyfikacji współpracy ponadgranicznej poprzez silniejsze zaangażowanie się w przyszłości w aktywną realizację koncepcji. Punkt wyjścia dla podjęcia wspólnych działań stanowić może w tym celu również regularna wymiana doświadczeń między samorządami dotycząca specyficznych kwestii.

Działania te powinny zostać szczegółowo zanalizowane przez euroregionalną grupę roboczą i prowadzić poprzez koncepcje i plany do konkretnych działań. Obydwie strony sięgną po dwudziestoletnie już doświadczenia we współpracy transgranicznej i poprzędzą konkretne działania tematyczną analizą sytuacji. Ewentualne niezbędne dostosowania i korekty celów mogą również być w ten sposób łatwiej przeprowadzone. Takim postępowaniem uwzględnia się również sytuację budżetową związaną ze szczupłością środków publicznych.

Przy realizacji koncepcji wykorzystywane są tym samym synergia na rzecz efektywnego procesu i znajdowane są szybko transgraniczne priorytety. Zamierzony proces realizacji obejmuje zgodnie z tym następujące etapy (patrz również poniższy schemat):

- tematyczna wymiana doświadczeń na szczeblu Euroregionu z włączeniem ekspertów i zewnętrznego know-how w celu wyprowadzenia najważniejszych elementów priorytetów działania,
- utworzenie euroregionalnej grupy roboczej w celu realizacji priorytetów działania na bazie szczegółowych analiz, koncepcji lub planów,
- wyprowadzenie konkretnych działań towarzyszących (m.in. współdziałanie przy planowaniu programu, opracowanie projektów, transfer know-how, PR – komunikacja społeczna),
- kontrola rezultatów z wyciągnięciem wniosków dla dalszej wymiany doświadczeń lub w celu konkretyzacji lub korekty założeń.

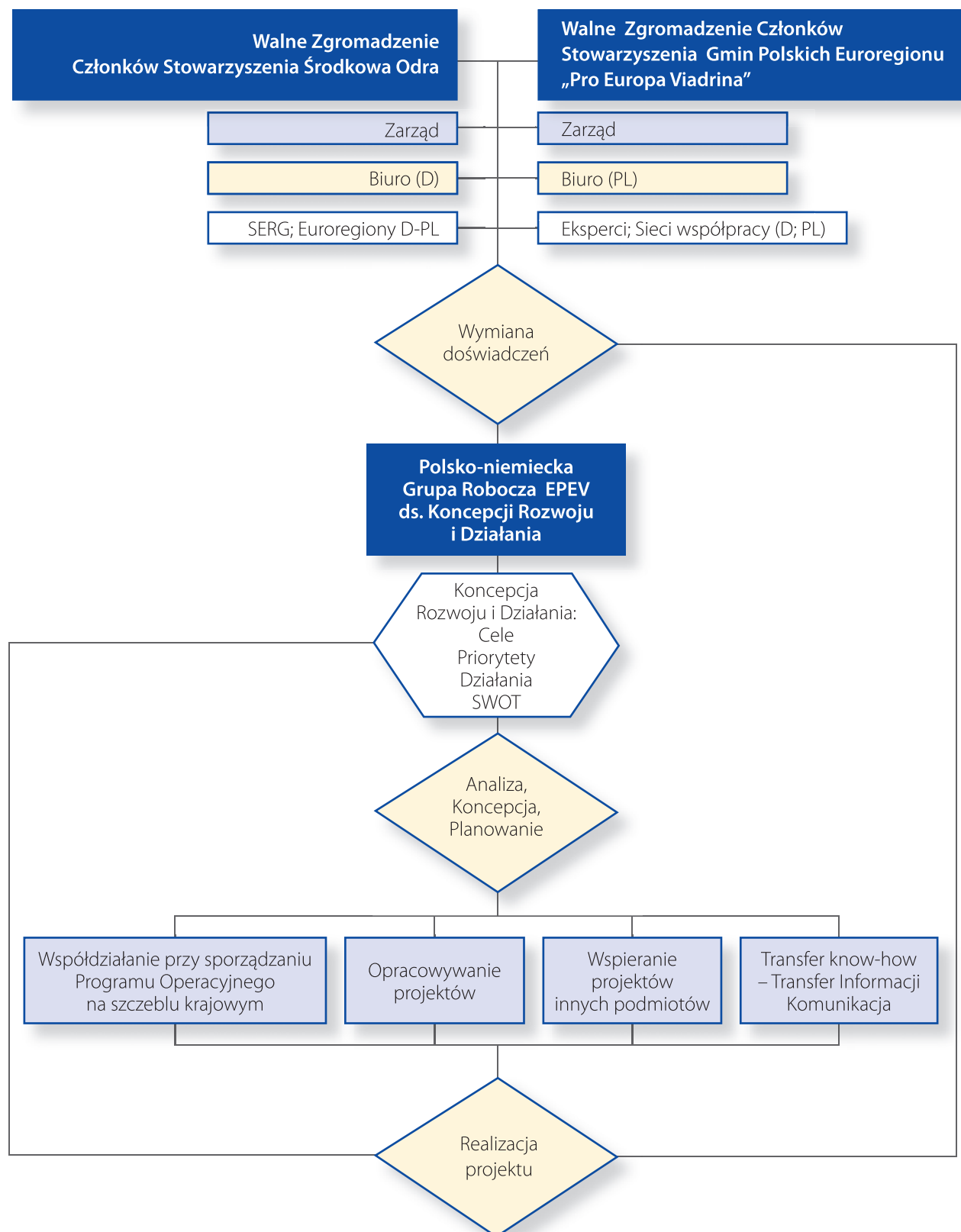
W celu przeprowadzenia zamierzonego procesu realizacji zastosować należy we współpracy z instytucjami planowania przestrzennego w większym stop-

niu ich instrumenty, np. w celu ułatwienia koncepcji działań za pomocą transgranicznego materiału kartograficznego. W przeszłości zajmowano się już tematyką transgraniczną, np. transportem w Zintegrowanej koncepcji Transportu w ramach DPERON 2008. Dzięki wykorzystaniu tego rodzaju instrumentów cyfrowych planowania przestrzennego osiąga się z jednej strony lepszą wizualizację, z drugiej zaś większą efektywność koncepcji treści transgranicznych.

Tym samym dla Euroregionu wynikają następujące zadania:

- wzmocnienie struktur euroregionalnych poprzez w skali roku regularne spotkania członków Zarządów i pracowników Biur, co najmniej jedno spotkanie członków z obu stron i utworzenie polsko-niemieckiej grupy roboczej,
- współdziałanie przy sporządzaniu ponadgranicznych programów operacyjnych, m.in. poprzez ustalenie priorytetów merytorycznych zgodnie z koncepcją Rozwoju i Działania Euroregionu,
- współdziałanie przy budowie systemu zarządzania i kontroli programów operacyjnych, m.in. w aspekcie uproszczenia procedury realizacji (m.in. złożenie wniosku, rozliczenie),
- współdziałanie przy wyjaśnianiu kwestii prefinansowania,
- wspieranie współpracy między samorządami w Euroregionie,
- aktywne współdziałanie przy opracowywaniu, ocenie i zatwierdzaniu projektów w ramach wsparcia przez transgraniczne programy operacyjne,
- opracowywanie, prowadzenie i zarządzanie własnych projektów, zwłaszcza w ramach wsparcia przez transgraniczne programy operacyjne i w obszarach wymiany doświadczeń i spotkań,
- reprezentacja interesów obywateli i instytucji Euroregionu na szczeblu kraju związkowego, federalnym lub państwowym i unijnym, m.in. przez:
 - działania na rzecz wspólnych przedsięwzięć,
 - wyjaśnianie kwestii formalnych (np. procedura składania wniosku o dofinansowanie) lub kwestii prawnych (np. wymogi związane z uzyskaniem pozwoleń),
- pośredniczenie w pozyskiwaniu partnerów do wymiany doświadczeń, kooperacji lub wspólnych pro-

Struktura i sposób wdrożenia Koncepcji Rozwoju i Działania VIADRINA 2014

jektów w obrębie Euroregionu lub w całej Europie (np. z innych euroregionów, między szkołami w Euroregionie) łącznie z tworzeniem sieci (np. branże w rzemiośle, podmioty realizujące zadania edukacyjne w Euroregionie),

- intensyfikacja współpracy z innymi euroregionami i z SERG w celu wykorzystania przykładów dobrych praktyk i transferu know-how,
- poszerzenie własnych kompetencji w przydatności innych obszarów wsparcia (UE),
- doradztwo dla regionalnych podmiotów w dziedzinie wspierania (projektów), pośredniczenia w pozyskiwaniu partnerów do projektu czy też identyfikacji priorytetów tematycznych,
- poszerzanie i wspieranie tematycznej wymiany doświadczeń na rzecz gmin i innych podmiotów regionalnych,
- inicjowanie lub współdziałanie przy tworzeniu (dotyczących projektów) transgranicznych koncepcji i planów według Koncepcji,
- intensyfikacja PR (m.in. transgraniczna informacja o przedsięwzięciach, działaniach i atrakcjach, środkach pomocowych, kompetencji interkulturowej

i językowej, partnerach, danych podstawowych dotyczących Euroregionu) i komunikacja transgraniczna.

W ramach tego procesu można również uwzględnić cele lub analizy i postulaty innych instytucji. Należą do nich w szczególności:

- Koncepcje rozwoju działań sąsiadujących euroregionów POMERANIA i Sprewa-Nysa-Bóbr (2013),
- Analiza społeczno-ekonomiczna kraju związkowego Brandenburgia (2012),
- Ekspertyza współpracy transgranicznej wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (2012),
- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012).

Ponadto wiele wymienionych w niniejszym dokumencie analiz, m.in. na temat zaspokojenia potrzeb bytowych lub problematyki energetycznej stanowią obok licznych innych koncepcji i planów szczebla lokalnego lub samorządowego pomocne źródło informacji do transgranicznych koncepcji. Można to uwzględnić i poszerzyć w procesie realizacji Koncepcji.

■ Rozdział 2

- Bundesamt für Naturschutz Bonn, Ministerstwo Środowiska Warszawa (2000): Deutsch-Polnisches Handbuch zum Naturschutz / Polsko-Niemiecki Przewodnik Ochrony Przyrody sowie Karte der Schutzgebiete im deutsch-polnischen Grenzraum, Bonn/Warszawa.
- Landesregierung Brandenburg. Staatskanzlei (1992): Gesetz zur Neugliederung der Kreise und kreisfreien Städte im Land Brandenburg (KNGBbg), pod adresem: http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.13908.de stan na dzień 22.02.2013.
- Landesregierung Brandenburg. Staatskanzlei (2013): Das Land Brandenburg, pod adresem: <http://www.brandenburg.de/sixcms/detail.php/lbm1.c.379427.de> stan na dzień 02.04.2013.
- Landratsamt Märkisch-Oderland (2012): Statistischer Jahresbericht 2011. Seelow.
- Landkreis Oder-Spree; (2011): Statistisches Jahrbuch 2010. Beeskow.
- Ministerium für Infrastruktur und Raumordnung des Landes Brandenburg (2008): Ergebnisse der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Raumplanung und der Verkehrsinfrastruktur / Wyniki współpracy transgranicznej w zakresie planowania przestrzennego i infrastruktury transportowej (DPERON, Deutsch-Polnischer Entwicklungsraum Oder/ Neiße / Polsko-Niemiecki Obszar Rozwoju Odra/ Nysa), Potsdam.
- Regionale Planungsgemeinschaft Oderland-Spree (2013): Kartenmaterial. Beeskow.
- Stadt Frankfurt (Oder). Der Oberbürgermeister (2011): Kommunalstatistischer Jahres- und Demografie Bericht 2011, Frankfurt (Oder).
- Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2013): Gebiet und Bevölkerung – Fläche und Bevölkerung 2011. Internet: http://www.statistik-portal.de/statistik-portal/de_jb01_jahrta1.asp stan na dzień 21.03.2013.
- Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (2008): Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Przyroda Ożywiona, Zielona Góra.

- Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2012): Województwo Lubuskie. Podregiony, Powiaty, Gminy, Powierzchnia i Ludność w 2011 r., Zielona Góra.
- Główny Urząd Statystyczny (2012): Portal informacyjny. Województwa pod względem powierzchni. Stan na 31.12.2011, pod adresem: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_6110_PLK_HTML.htm. stan na dzień 02.04.2013.

■ Rozdział 3

- Abels, Gabriele (2012): Zivilgesellschaft, in: Bergmann, Jan (Hrsg.): Handlexikon der Europäischen Union, Baden-Baden.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2007): Statistischer Bericht. Bevölkerung der kreisfreien Städte und Landkreise nach Alter und Geschlecht im Land Brandenburg 2006, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012): Statistischer Bericht. Bevölkerung der kreisfreien Städte und Landkreise im Land Brandenburg 2011, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012): Statistischer Bericht. Tabellenteil der Bevölkerungsprognose für das Land Brandenburg 2011 bis 2030, Potsdam.
- Główny Urząd Statystyczny (2006): Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2006 r., Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny (2013): Bank Danych Lokalnych. Stan Ludności i ruch naturalny, pod adresem: http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.hier?p_id=415242&p_token=-1230132555 stan na dzień 09.04.2013.

■ Rozdział 4

- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2011): Statistischer Bericht. Bruttoinlandsprodukt und Bruttowertschöpfung in den kreisfreien Städten und Landkreisen im Land Brandenburg 2008 bis 2010, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2011): Statistischer Bericht. Erwerbstätige in den kreisfreien Städten und Landkreisen des Landes Brandenburg. Jahresergebnisse 2008 bis 2010, Potsdam.

- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2011): Statistischer Bericht. Erwerbstätige in den kreisfreien Städten und Landkreisen des Landes Brandenburg. Jahresergebnisse 1991, 1995, 2000, 2005 bis 2009, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2011): Statistischer Bericht. Sozialversicherungspflichtig Beschäftigte und deren Pendlerverhalten im Land Brandenburg 2010, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2006): Statistischer Bericht. Sozialversicherungspflichtig Beschäftigte und deren Pendlerverhalten im Land Brandenburg 2005, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012): Unternehmen und Betriebe im Land Brandenburg 2010, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012): Gäste, Übernachtungen und Beherbergungskapazitäten im Land Brandenburg 2012, Potsdam.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2010): Gäste, Übernachtungen und Beherbergungskapazitäten im Land Brandenburg 2010, Potsdam.
- Główny Urząd Statystyczny (2013): Bank Danych Lokalnych. Wartość dodana brutto według grup sekcji PKD; 2004 (NTS-3, 1999-2008), Wartość dodana brutto według grup sekcji PKD 2007 (NTS-3, 2000-2012), pod adresem: http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.hier?p_id=418927&p_token=678781152# stan na dzień 08.04.2013.
- Główny Urząd Statystyczny (2013): Bank Danych Lokalnych. Pracujący wg sektorów ekonomicznych i płci (NTS-5, 1995-2003), Pracujący wg grup sekcji i płci (NTS-4, 2005-2012), pod adresem: http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=421798&p_token=0.28570320613505185 stan na dzień 08.04.2013.
- Główny Urząd Statystyczny (2013): Bank Danych Lokalnych. Ludność wg grup wieku i płci (NTS-5, 1995-2011), http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=424007&p_token=0.9596494663154649 stan na dzień 09.04.2013.
- Główny Urząd Statystyczny (2013): Bank Danych Lokalnych. Produkt krajowy brutto ogółem (NTS-3, 2000-2012), http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=421798&p_token=0.6367035090357134 stan na dzień 09.04.2013.
- Bundesagentur für Arbeit (2011): Arbeitsmarkt in Deutschland. Zeitreihen bis 2010, pod adresem: <http://statistik.arbeitsagentur.de> stan na dzień 03.03.2013.
- lft. Freizeit und Tourismusberatung GmbH (2009): Wirtschaftsfaktor Tourismus im Reisegebiet Seenland Oder-Spree 2009, pod adresem: <http://www.seenland-os.de/docs/documents/DWIF-Studie-Internet.pdf> stan na dzień 29.03.2013.
- Landesregierung Brandenburg. Staatskanzlei (2013): Das Land Brandenburg, pod adresem: <http://www.brandenburg.de/sixcms/detail.php/lbm1.c.379427.de> stan na dzień 02.04.2013.
- Landratsamt Märkisch-Oderland (2012): Statistischer Jahresbericht 2011, Seelow.
- Landkreis Oder-Spree (2011): Statistisches Jahrbuch 2010, Beeskow.
- Główny Urząd Statystyczny (2011): Pracujący w gospodarce narodowej w 2010 r., Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny (2006): Pracujący w gospodarce narodowej w 2005 r., Warszawa.
- Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2008): Rynek pracy w Województwie Lubuskim w latach 2005-2007, Zielona Góra.
- Urząd Statystyczny w Zielonej Górze; (2011): Rynek pracy w Województwie Lubuskim w latach 2008-2010, Zielona Góra.
- Stadt Frankfurt (Oder). Der Oberbürgermeister (2011): Kommunalstatistischer Jahres- und Demografie Bericht 2011, Frankfurt (Oder).
- Statistisches Bundesamt und Bürgeramt, Statistische Ämter der 16 Bundesländer (2010): Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung in den kreisfreien Städten und Landkreisen Deutschlands 1992 und 1994 bis 2008. Reihe 2, Bd. 1, Stuttgart.
- Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2012): Gebiet und Bevölkerung – Fläche und Bevölkerung 2011, pod adresem: http://www.statistik-portal.de/statistik-portal/de_jb01_jahrtab1.asp stan na dzień 21.03.2013.
- Tourismusverband Seenland Oder-Spree (2013): Vortrag „Fünf Jahre gemeinsamer Tourismusverband“, Bad Saarow.
- Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2013): Zatrudnienie i wynagrodzenia w 2005 r., pod adresem: http://www.stat.gov.pl/zg/69_149_PLK_HTML.htm stan na dzień 08.04.2013.
- Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (2013): Zatrudnienie i wynagrodzenia w 2010 r., pod adresem: http://www.stat.gov.pl/zg/69_802_PLK_HTML.htm stan na dzień 08.04.2013.

■ Rozdział 5

Agentur für Erneuerbare Energien (2011): Anteil der Erneuerbaren Energien an der Bruttostromerzeugung im Land Brandenburg 2011, pod adresem: http://www.foederal-erneuerbar.de/landesinfo/bundesland/BB/kategorie/top%2010/auswahl/510-anteil_der_erneuerba/#goto_510 stan na dzień 03.04.2013.

Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2013): Absolventen / Abgänger der allgemeinbildenden Schulen im Land Brandenburg 2012, Potsdam.

Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (2012): Unternehmen und Betriebe im Land Brandenburg 2010, Potsdam.

DePoWi GmbH (2011): Identyfikacja potencjału w dziedzinie wykorzystania odnawialnych źródeł energii w polskiej części Euroregionu Pro Europa Viadrina oraz przesłanek utworzenia transgranicznych łańcuchów gospodarczych (klastrow), pod adresem: <https://viadukt.cumed-fileservers.de/dokumente/p-20120520-Impressionen.pdf> stan na dzień 08.04.2013.

Gemeinsame Landesplanungsabteilung Berlin-Brandenburg (2010): Gemeinsames Raumordnungskonzept – Energie und Klima – für Berlin und Brandenburg 2010, pod adresem: http://gl.berlin-brandenburg.de/imperia/md/images/bb-gl/gl/energie/klima/grafikbee_gesamtleistungsdichte.jpg stan na dzień 03.04.2013.

IAT. Institut Arbeit und Technik (2012): Evaluation des Masterplans „Gesundheitsregion Berlin-Brandenburg“ sowie der Strukturen zur Umsetzung des Masterplans 2012, pod adresem: http://www.mugv.brandenburg.de/cms/media.php/lbm1.a.3310.de/gutachten_iat_evaluation.pdf stan na dzień 13.12.2012.

Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wielkopolskim (2012): Informacje o szkolnictwie w podregionie gorzowskim, pod adresem: <http://www.ko-gorzow.edu.pl/> stan na dzień 30.09.2012.

Landesregierung Brandenburg. Staatskanzlei (2013): Engere Kooperation gegen Grenzkriminalität, pod adresem: <http://www.brandenburg.de/cms/detail.php/bb1.c.287945.de> stan na dzień 08.02.2013.

Landtag Brandenburg (2012): Drucksache 5/6019. Antwort der Landesregierung auf die Kleine Anfrage 2328. Förderung von Stützpunktfeuerwehren, pod adresem: http://www.parldok.brandenburg.de/parladoku/w5/drs/ab_6000/6019.pdf stan na dzień 12.02.2013.

Ministerium für Infrastruktur und Raumordnung des Landes Brandenburg (2008): Ergebnisse der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Raumplanung und der Verkehrsinfrastruktur / Wyniki współpracy transgranicznej w zakresie planowania przestrzennego i infrastruktury transportowej (DPERON, Deutsch-Polnischer Entwicklungsraum Oder/ Neiße / Polsko-Niemiecki Obszar Rozwoju Odra/ Nysa), Potsdam.

Ministerium für Umwelt, Gesundheit und Verbraucherschutz des Landes Brandenburg (2012): Erneuerbare Energien, pod adresem: <http://www.mugv.brandenburg.de/cms/detail.php/170959> stan na dzień 03.04.2013.

Narodowy Fundusz Zdrowia: Wykaz świadczeniodawców (szpitali, gabinetów, poradni, pracowni), którzy mają umowę z Lubuskim Oddziałem NFZ w 2013 r. - Szpitale (leczenie szpitalne), http://www.nfz-zielonagora.pl/PL/275/Gdzie_sie_leczyc/

Polizeipräsidium des Landes Brandenburg (2013): Informationen über die Polizei in der Region, pod adresem: www.internetwache.brandenburg.de stan na dzień 08.02.2013.

Statistisches Bundesamt (2011): Allgemeinbildende und berufliche Schulen. Absolventen/ Abgänger nach Abschlussarten insgesamt 2011, pod adresem: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/BildungForschungKultur/Schulen/Tabellen/AllgemeinBildendeBeruflicheSchulenAbschlussartInsgesamt.html> stan na dzień 23.02.2013.

■ Rozdział 6

Landratsamt Märkisch-Oderland (2012): Statistischer Jahresbericht 2011, Seelow.

Landkreis Oder-Spree (2011): Statistisches Jahrbuch 2010, Beeskow.

Stadt Frankfurt (Oder). Der Oberbürgermeister (2011): Kommunalstatistischer Jahres- und Demografie Bericht 2011, Frankfurt (Oder).

■ Rozdział 7

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA (2006): Entwicklungs- und Handlungskonzept „Viadrina 2007“, Frankfurt (Oder) / Gorzów Wlkp.

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA (2012, 2013): Interviews mit den Bürgermeistern der Gemeinden und Städte sowie mit den Amtsdirektoren der Ämter der Euroregion PRO EUROPA VIADRINA.

■ Rozdział 8

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA (2006): Entwicklungs- und Handlungskonzept „Viadrina 2007“, Frankfurt (Oder) / Gorzów Wlkp.

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA (2012, 2013): Interviews mit den Bürgermeistern der Gemeinden und Städte sowie mit den Amtsdirektoren der Ämter der Euroregion PRO EUROPA VIADRINA.

■ Stowarzyszenia tworzące Euroregion PRO EUROPA VIADRINA oraz ich członkowie (Stan 2013)

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu „Pro Europa Viadrina”	
Bledzew www.bledzew.pl 	Bogdaniec www.bogdaniec.pl
Cybinka www.cybinka.pl 	Deszczno www.deszczno.pl
Dobiegniew www.dobiegniew.pl 	Drezdenko www.drezdenko.pl
Gorzów Wielkopolski www.gorzow.pl 	Górzycza www.gorzyca.pl
Kłodawa www.klodawa.pl 	Kostrzyn nad Odrą www.kostrzyn.pl
Krzeszyce www.krzeszyce.pl 	Lubiszyn www.lubiszyn.pl

Lubniewice www.lubniewice.pl 	Międzyrzecz www.miedzyrzecz.pl
Ośno Lubuskie www.osno.pl 	Powiat Gorzowski www.powiatgorzowski.pl
Powiat Słubicki www.powiatlubicki.pl 	Powiat Strzelecko-Drezdenecki www.fsd.pl
Powiat Sulęciński www.powiatsulecinski.pl 	Przytoczna www.przytoczna.pl
Pszczew www.pszczew.pl 	Rzepin www.rzepin.pl
Santok www.santok.pl 	Skwierzyna www.skwierzyna.pl
Słońsk www.slonsk.pl 	Słubice www.slubice.pl

Stare Kurowo www.starekurowo.pl 	Strzelce Krajeńskie www.strzelce.pl
Sulęcín www.sulecin.pl 	Trzciel www.trzciel.pl
Witnica www.witnica.pl 	Zwierzyn www.zwierzyn.pl

Mittlere Oder e.V.	
Amt Odervorland www.amt-odervorland.de 	Amt Seelow-Land www.amt-seelow-land.de
DGB Berlin-Brandenburg für den Interregionalen Gewerkschaftsrat (IGR) www.berlin-brandenburg.dgb.de 	Europa-Universität Viadrina www.europa-uni.de EUROPA-UNIVERSITÄT VIADRINA FRANKFURT (ODER)
Evangelischer Kirchenkreis „An der Oder und Spree“ www.evangelische-kirche-ffo.de 	Handwerkskammer Frankfurt (Oder) www.hwk-ff.de Handwerkskammer Frankfurt (Oder) Region Ostbrandenburg

Industrie- und Handelskammer Ostbrandenburg www.ihk-ostbrandenburg.de 	Investor Center Ostbrandenburg GmbH www.icob.de
Landkreis Märkisch-Oderland www.maerkisch-oderland.de 	Landkreis Oder-Spree www.landkreis-oder-spree.de
Landschaftspflegeverband „Mittlere Oder“ e.V. www.mittlere-oder.de 	Messe und Veranstaltungen GmbH Frankfurt (Oder) www.muv-ffo.de
Stadt Frankfurt (Oder) www.frankfurt-oder.de 	Stadt Seelow www.seelow.de
Vereinigung der Unternehmensverbände in Berlin und Brandenburg e.V. www.uvb-online.de 	

Fot.: Marcin Gula (EPEV)

Fot.: Krzysztof Szydiak (EPEV)

Fot.: Marcin Gula (EPEV)

Fot.: Archiwum Euroregionu

Fot.: Krzysztof Szydiak (EPEV)

